

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА III СВЕСКА I и II

NACIONALNA
ЗА **ЈАНУАР** и **ФЕБРУАР**
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК :

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1897.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

И Д Е А Л

По Надсону.

Немој рећи живот игра да је
У рукама судбе бесмислене,
Или гозба глупости нехајне,
Отров сумње, борбе свакодневне.

Не, но живот разумом се пење
Гдје — но пламен вјечито се креће,
Гдје — но човјек, круна међ створење,
Над свијетом високо излјеће.

А на земљи доље тизди нута
Пред свјетом трошпа телад чаме,
И уресом златним обасута
Примамљиво к себи људе маме.

За ту сјенку лажних идеала
Колико је пануло јунака;
Колико ће и још бити зала
Пред ногама незнања и мрака!...

Врјеме лети — и сами ће људи
Оборит' их, да се свијет клони;
Друге маште испуниће груди,
Другом телцу клањаће се они.

Само један — он вјечито живи
Изнад власти св'јета суетнога,
Диван кумир кога човјек њиви
У љепоти духа пламенога.

И тај, ког је моћни разум стао
 Уздизати да над масом лети,
 Плам љубави оц'јенити знао
 И у срцу идеал му свети —

— Са уресом оће оборити
 Све кумире праху ништавnome,
 И кренуће, куда човјек хити
 • Тврдом стопом — идеалу своме.

Петроград, на Св. Саву 1897.

Никола С. Љубиша.

—◆◆—
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

САН И ЊЕГОВ ЗНАЧАЈ ПО ОРГАНИЗАМ

(хигијена сна)

превео Јово Кујачић.

I.

С А Н.

(Наставак.)

Те чињенице имају великог значаја по наш поглед на цјелокупну економију тијела. Збиља, у цијелом нашем тијелу, као што је довољно познато, извршује се непрестано измјена материје; ова се измјена састоји с једне стране у томе, што се полако удаљују они мали дјелићи тијела, који усљед рада дотичног организма и усљед других узрока постају неспособни за даљи свој рад, с друге пак стране у замјени истих (дјелића) другим новим и пуним радне енергије. Нека нам за примјер послуже коса, нокти и кожа; све су то такви дјелови тијела, у којих се сав расход усљед свакидашњег употрељавања, као што је свакоме познато, намирује и обнавља новим материјалом.

Сад ће бити јасна и без даљих објасњавања цијела важност тога непрестаног понављања материје у нашем тијелу, и неће бити тешко непосредно се увјерити, да слабљење тих снага, које постављају свјеже и ново ткање на мјесто већ поквареног и незгодног за рад, доводи за собом врло тешке и непријатне посљедице за наше здравље и живот.

Обратимо ли пажњу на врло велику и строгу правилност и рад свију тјелесних функција у сну, то, без икакве сумње, морамо признати, да сан и у физичком погледу има исто таку задаћу, као и у психичком, а то је — попуњати материјал, истрошени усљед рада у будном стању, и обнављати радом ослабљена ткања, спремајући их опет за даљи рад.

Према томе ми можемо сада узети и поједине појаве с обзиром на дужину сна. Тако, н. пр. мала дјеца од мјесеца до два спавају готово непрестано; а баш у њих се и јавља необично брзо развиће разних ткања. Одрасли човјек, достигнув максимум свога

развића, мора обнављати своја ткања у толико, у колико су се она пореметила свакидањим радом.

Организам у малог дјетета не одржава се само у равнотежи, него се, и то веома брзо, развија и увеличава; он, да како, мора с једне стране, да прима врло велику количину хране, а с друге — приморан је употребљавати куд и камо више времена на то, да би могао што боље утилизирати примљену храну на свој сопствени развитак; у кратко, новорођенче с почетка само пдсе и спава. Дакле битност и значај нашега сна објасњује нам, већ не може јасније и природније, та врло важна појава првих дана нашег живота.

Ми можемо помоћу мало час објашњене појаве, објаснити сасвијем противно, а то је, да старац, према младим и средовјечним људима, спава обично врло мало, и то врло slabим и лаким сном. И заиста, то је период човјечјег живота, у ком не само да не бива нових ткања, као у периоду развића, него шта више не одржава се ни равнотежа организма. Тијело старчево налази се у периоду органског регреса, њему мање треба свега онога, што помаже његовом развитуку; другим ријечима, старац се боље може проћи без сна и другог, него дијете или одрасли човјек.

На тај начин, сан баш и јест тај фактор, који помаже, да наше тијело постаје снажним у периоду свога развића, а послје овога — да се уклања и сирећава свака штета и повреда, коју може нанијети тијелу умни или физични рад за вријеме буднога стања. Свака радња, сваки и најпростији напор бива на рачун нашег тијела; али све, што дан руши, ноћ наново оправља.

Према томе, што је више речено, није се тешко увјерити, да сан добија још већи значај у вријеме, кад се тијело не налази у нормалном, него у таком стању, у коме је оно више него обично подвргнуто свакојаким шкодљивим утјецајима. Тако, за све оне, који сами подвргавају или су приморани, да подвргавају своје тијело или ум силним напрезањима, нема боље помоћи, него уз добру и здраву храну спавати док се сами не пробуде. Тијем самопробуђењем природа показује у дотичном случају, да јој је испало за руком, да уклони све штетне елементе, кеји су се били накупили у тијелу усљед рада прошлога дана. Ми видимо, да људи, који у току многих година проводе врло раскалашно свој живот, који се јавно предају прекомјерним уживањима и страстима, врло често сачувају и одрже своје здравље у потпуној снази чак до дубоке старости. Узроком те врло важне чињенице јест, без сумње, једино то, што су та

господа, не само добро јела и пила, него прије свега добро и толико спавала, колико им је при таком начину живота нужно било. Како су много и преко сваке мјере подвргавали свој организам шкодљивим утјецајима, тако су се исто много бринули о потребним мјерама против њих.

Та расуђавања приводе нас и нехотице расматрању последње и, тако рећи, најважније задаће, коју има сан по одношају нашег живота и здравља. До сад смо видјели, да се баш он (сан) јавља тим фактором, који у здравом стању непрестано обнавља и свјежи наше тијело и дух; да осим тога уклања врло често опасне последице неправилног начина живота; али се уза све то врло често дешава, да шкодљиви и опасни утјецаји у борби с корисним нашим тијелу одржавају побједу. Ако је та непријатељска сила тако опасна и снажна, да може побркати функције нашега тијела, то ми тада имамо пред собом то стање, које се, као што је познато, зове болест. Према томе болест није ништа друго, до спољашњи знак, да су се услови једне или многих тјелесних функција измијенили у шкодљивом правцу. Ако тијело може да уклони узроке тих измјена, то наступа оздрављање, а ако не, то се јавља или трајна болест или оступање од нормалног стања постаје **хронично**. Да оно заједно са шкодљивим утисцима на опће стање организма изазива неизбјежну смрт.

Разумије се, да **виједо** **соје** **снати** **дан** **редовно** помоћу правилног и чврстог сна удаљује скуп **неурве** шкодљиве елементе, куд и камо мање болује, него оно (тијело), које је изнурено и ослабљено дугом бесаницом и усљед тога не може нигдје ни близу да се одупре разним шкодљивим утисцима, који воде за собом свакојаке болести, него им често пружа врло zgodно земљиште, гдје се развијају сваковрсне болести. И збиља наш је организам налик на државу, у којој милиони грађана, извршујући најразличније радове, теже сви једној цијељи — опћем благостању. У овој држави полицијску управу држи у својим рукама сан, и уклоњава све те елементе, који су опасни опћем добру и поретку. Разни узроци, који проузрокују болести, слични су у дотичном испоређењу, државним непријатељима. Ако је унутрашње државно уређење чврсто, издајници и непријатељи истјерани, то се држава не боји спољашњих нападаја, и у случају истијех лакше ће се домислити, да их одбије. Ако ли у држави влада неред и неслога, то ће се због тога непријатељи много лакше окитити вијенцима побједе.

Послије овог упоређења може се слободно рећи: тијело, оснажено правилним сном, куд и камо је неприступније непри-

јатним и шткодљивим утјецајима, и зато је способније за борбу с болестима него тај организам, који не зна нормалног сна,

При завршетку, бићемо тако слободни, те ћемо у неколико ријечи казати о дужини сна и о времену, кад он највећу корист показује нашем организму. У народу постоји, као што је познато, та мисао, да човјек треба да спава дневно 6—7 сати и да је најздравије лећи у кревет до поноћи. С тијем правилима могуће се сложити једино условно већ због тога, што медицинска прописивања у тако опћем облику могу бити примијењена мањем или већем дијелу људи, но никако цијеломе човјечанству. Прије свега неправилна је, као што се види из предидућиз наших објасњавања, тежња, установити опћу норму продужавања сна за све људе. То је за то, што ниједан човјек на свијету није потпуно једнак с другим у погледу тјелесног устројства; због тога људи не само да се разликују по требовању дужег или краћег сна, него шта више сваком поједином с обзиром на раст, занимање и друге прилике треба у развојно вријеме и разне дужине сан.

Пошто ми већ знамо, да је сан исто као и разбуђење, природна посљедица нормалног тјелесног рада, то можемо слободно ово правило поставити: најздравије је — пустити свакога да спава, док се сам не пробуди; овдје морамо свакако примјетити, да је мало 6—7 сати спавања за дјецу; што се тиче одраслих, то они могу мирне душе сваки дан по 8 сати спавати, при том у старачком добу доста је и 7 сати дневно, т. ј. у 24 сата.

Да пријеђемо сада питању о времену нашег сна. Сан је око поноћи, разумије се здрав; али при једнаким приликама ни најмање се не види, зашто баш то вријеме заслужује особиту пажњу мимо остале дјелове дана и ноћи. То се, разумије се, узима зато, што се око поноћи најчешће јављају сви ти услови, који су потребни при наступању нормалног, здравог и чврстог сна. Занимања су већине људи обично такве врсте, да се продукти умора у њима (људима) накупљају у највећој мјери доста доцкан ноћу, када се обично и занимање прекида; с прекидањем рада дневног може наступити права ноћна тишина, која понајвише обузима поноћно вријеме; тишина има у дотичном случају врло велики и важни значај, јер сан, како је већ казано, може наступити једино тада, кад престану сви мање или више силни раздражаји.

Коме може бити, да се на тај начин користи и наслађује сном, нек се тога и држи. Но, треба казати и то, да је сан

и у друго доба дана и ноћи здрав и да ништа мање не кријепи тијело него у доба највеће поноћне тишине. Ноћни работник, који се може само јутром предати благоме сну, солдат, који уморан у подне се тек враћа са траже, болесник, коме болови не даду сна на око метнути — сви би ти лудо и на штету свога здравља радили, кад не би дању спавали, само кад би осјетили потребу за то, него чекали до 10 сати ноћи.

Што се тиче болесног, то он слободно може спавати дању, ако само може; у таким приликама у опће лудо се отимати силом од сна, надајући се осигуравати себи сан ноћу. Из свакидање практике види се, да баш ти пјанци, који се дуго времена нијесу користили правилним сном, приучавају своје тијело истоме тијем, што почињу дању спавати.

Према томе, што се тиче дужине и времена сна најбоље је слушат заповијед свог сопственог тијела, т. ј. треба спавати док се сам не разбудиш и тада, кад осјећаш потребу. И овдје се лијепо може употребити стари афоризам: Кома је природа вођа, тај никад залутати неће.

II.

НЕСАНИЦА И ЦА.
BIBLIOTEKA
CRNEGORE BURDE
CRNOJEVIC

Послије тога, саставивши себи јасан појам о битности и значају сна, прелазимо расматрању тих више или мање болешљивих стања, која, ма да су међу собом врло разна, могу бити постављена под један опћи појам — несаницу.

Према изводима, које смо сами у првој глави извели, за нас несаница само тада може имати мјеста, када ти услови, које смо признали потребним при наступању сна, дјеломице или сасвијем исчезну. Ми смо, збиља, признали узроком сна продукте умора, који су постали усљед умне и физичне радње и коју заиста показују свој утјецај, ако им се не одупиру сувише силни раздражаји. Из овог непосредно излази, да по сваки начин морају постојати разни узроци несанице: прво, бесаница може наступити усљед мале количине продукта умора, друго, разни, више или мање силни раздражаји недаду сну ни привирити тијелу, треће, кад и једни и други узроци заједно утјечу.

Према томе, наша се задаћа састоји само у томе, да покажемо, уз какве услове ти узроци, који сметају сну наступити, показују своју снагу и своју утјецај, јер смо већ о битности сна и несанице раније говорили. Ту је сасвијем довољно рећи,

да под бесаницом разумијемо то стање, у коме је човјек због узрока, који од њега не зависе, сасвијем или дјеломице лишен нормалнога сна.

Ми се можемо без даљих објашњавања задовољити тим кратким одређењем, јер сада можемо употребљавати појам „нормални сан,“ као нешто, што нам је потпуно познато, јер су његови карактеристични знаци били подробно описани.

Уз то се мора још примјетити, да одређени појам бесанице, ког смо мало напријед истакли, обухвата само неке, јасно одређане форме људских немоћи; а како у органској природи у опће никаква појава не подлежи схематском одређењу, то и овдје, као год што смо видјели описујући битне појаве сна, сретамо цијели ред разних стања, која прелазе редом из једних у друга и која само дјеломице спадају у круг нашег одређења (несанице).

Послије ове мале примједбе прелазимо испитивању главнијех узрока несанице, т. ј. тих фактора, који не даду, да се у организму накупе продукти умора, који би могли изазвати сан.

Начин живота, који се карактерише нерадом извјесног броја разних органа нашега тијела, стоји на пут продуктима умора и тијем изазива несаницу. Једном ријечи, љеност, било умна или физична, стоји у тијесној свези с тијем појмом. Лијени Сибарићанин, који се ваљушка цијели божи дан на свом меканом дивану, не зна, разумије се, шта је и шта значи дубоки и тврди сан; а окле ће и знати, кад он цио свој живот проведе у љености. Он има све готово; он оком а други скоком, па, разумије се, зашто би мучио и морио своје „њезно“ тијело! Такав човјек, који се одликује сибаритским начином живота, може се слободно рећи, провјекује у сну, т. ј. он грезне вас у љености и због тога и не може како треба да спави. Ово није ништа чудновато, јер се продукти умора јављају резултатом рада мозга, мождине и мишића; а ако ови слабо или сасвијем не раде, то је већ тијем нарушен први услов, који је потребан нормалноме сну.

Истина, ми смо овдје изабрали ради бољег објашњења таки примјер, хоји се баш често не срета. Али кад хиљадама људи непрестано гријеши против природе, не пазећи ни најмање на своју умну и физичну радњу! Сви ти људи, разумије се, страдају у мањој или већој мјери несаницом, т. ј. не користе се таким сном, који кријепи и освјежава организам; томе је узрок то, што се у тијелу таких људи не накупља довољно „продукта умора,“ а то су посљедице њиховог начина живота.

Против оваког мишљења, сигурно ће устати когод тврдећи, да сличним индивидуама не треба у такој мјери освјежавања и снажења са стране сна, како је то потребно човјеку, који нормално ради; они, по њиховом мишљењу, нијесу на таком ударцу штетних утјецаја, па зато се и не морају толико бринути, да их (утјецаје) уклоне; једном ријечи, и ако они спавају мање нормалнога времена, то ипак то не може штетити њиховоме здрављу, јер само њихово тијело не треба дужега сна.

На први поглед така тврдња изгледа доста оправдана, но у самој ствари она је скроз и скроз лажна, јер упушта из вида врло важну чињеницу, а то је, да сваки орган од рада и вјежбања чврсте, а од нереда и љености слаби.

Сваки добро зна, да онај дио нашега тијела, кога више вјежбамо него друге, не само не слаби, него шта више напредује и брже се развија него други; но разумије се, честа вјежбања не смију бити претјерана. Све то потврђују силно развиће ручних мишића у гимнастичара, особито развити органи говора у професионих говорника и хиљаде других примјера из свакидањег живота.

Као год што се какав орган или у опће какав-год дио тијела уз систематско вјежбање у извјесној мјери развија, исто тако и толико од нереда слаби сваки поједини орган нашег организма. Према томе ми морамо довести закључка доћи: ако признајемо максимум рада за наше тијело, то, разумије се, мора бити и минимум истог (рада); те границе не смијемо прелазити, ако хоћемо и желимо, да нам наше тијело не постигну рђаве посљедице. Ова се тврдња, истина, чини на први поглед лажна, али у самој ствари она је тврда и непоколебљива истина.

Овдје се може споменути сљедеће. Сан по својој природи кријени и снажи организам само тада, кад је у потпуној својој снази, т. ј. кад је он тврд и дубок. Међу тим слаби сан, који се често прекида, не само, да не приноси користи, но често може бити, шта више, веома опасан по организам *).

И збиља човјек, који неко вријеме слабо или сасвим не спава, пада у тако тешки и мучни положај, из кога се свим својим силама избавити тежи. Сасвијем је друга ствар, ако се човјек усљед свога начина живота не може тврдим и дубоким сном користити. У такога човјека не избијају на површину

*) Истина, тврди и дубоки сан куд и камо је кориснији од слабог, али ипак не може се рећи, да и он не приноси организму користи и да није кориснији од бесанице. (Пр. пр.)

одједанпут симптоми бесанице, од чега и зависи слаби и лаки сан; разумије се, сваки пут иза такога сна остаје у тијелу шкодљивих елемената, које човјек спрва још ни најмање не опажа. Ова још од самог почетка врло мала количина шкодљивијех продуката мало по мало тако се увеличава, да најпослије оставља иза себе врло опасне посљедице. Опћа апатија и изнемоглост јављају се тада врло често и служе сигурним знацима, да је тијело препуно субстанције, која парализује његову (тијела) животну радњу. Ако се још уз то појави каква-год болест, то, без сумње, бива животна радња организма и његова способност за самоодбрану куд и камо слабија.

Послије прегледа утјецаја некорисног начина живота на сан, можемо се обратити сасвијем противном, т. ј. такоме, који је свезан с мањим или већим умором. И овај начин живота прати непотпуност „продукта умора,“ и зато и он води несаници, особито, ако се умор не парализује још у самом почетку довољно дугим сном. Сигурно се сваки може у то увјерити по појединијем примјерима из живота оних људи, који, како веле, једва могу уграбити мало времена, да што заложу и мало трѣну (врло кратко вријеме спавају).

С почетка ови људи осјећају потребу нормалнога сна, али они силом је (потребу) угушују, свдећи је до минимума, и би рекао, као да се њихово тијело на то привикава. Међу тијем то се тако само чини, јер кога особиту пажњу обраћао на спољашњи изглед тијех људи, тај је, без сумње, могао опазити, да они изгледају куд и камо старији него су у самој ствари.

Колико ли је таквих неупорних раденика, који у својој тридесетој или четрдесетој години наликује прије на старце него на људе у најљепшем јеку и цвијету свога живота. Томе се не треба чудити, јер се човјек може научити (привикнути), да дуже вријеме не спава једино на штету свога рођенога тијела; овака навика и доводи мало по мало прије времена старачком изгледу, који се карактерише опћим регресом тијела. Ето тако се и објашњава старачки прерани изглед и, морамо додати, у неколико краћи вијек.

Из овога се види, да се морамо према свом раду, занимању и у опће начину живота држати средине; ово стање заслужује особиту пажњу у овом нашем нервном вијеку, кад неки не могу готово ништа радити, а други морају у том да прегоне; овако прећерано напрезање, многи мисле, приноси неку корист, али не треба заборавити, да оно најпослије проузрокује човјеку приличну и дуго ненакнадљиву штету.

Тако нам изгледа та врста несанице, која се јавља усљед мале количине у организму продуката, што изазивају сан. Послије свега овога прелазимо оним условима, уз које разни раздрајаји стоје на пут правилном сну.

Ови раздрајаји могу бити различни: унутрашњи и спољашњи. Што се тиче првијех, то можемо као примјер привести: глад, жеђ, напрегнути умни рад, болове и многе друге. Реду спољашњих раздрајаја припадају свакојаки притисци: убоди, дрмање, штитање и т. д.; осим тога амо спадају разноврсне промјене у температури и раздрајаји електрицитетом. У ову категорију прибарају још преферано употребљавање лијекова и пића, која у великој мјери силно раздражују нервну систему, кафа, чај, алкохолна пића и многи лијекови имају ту способност, да у извјесној мјери узбуђују и оживљавају организам. Врло многи ватрено устају и против умјереног употребљавања мало час споменутих пића, тврдо држећи, да је употребљавање кафе, чаја и уопће алкохоличних пића узрок својих слабоћа и страдања човјекових.

Не упуштајући се у даље разбирање тога питања (кога особито то питање ~~Антикерарија~~ ~~напише~~ ~~подробно~~ ~~о њему~~ ~~у~~ ~~мојој~~ ~~брошури~~ ~~„о~~ ~~храњењу~~ ~~Етолјека,~~“) морам ипак обратити пажњу, да су више споменути доцније фанатика на умјереност једнострани, и зато, разумије се, великом неправилни. Што се нас тиче, морамо рећи, да споменута пића, ако се употребљавају у вријеме (у факат) и у умјереној количини не могу шкодити. Само у том случају, ако су оба та услова нарушена, могу наступити шкодливе по организам посљедице, и једна из таквих посљедица, која нас је приморала, да се овдје такнемо овога питања јест несаница.

И тако ми имамо пред собом два случаја: прво прекомјерно, а друго невремено употребљавање споменутих пића. Што се тиче првога случаја, то се мора примјетити, да неујерено употребљавање, н. пр. алкохала, а исто тако и јакога чаја и кафе изазива довољно јако раздражење нашег мозга; овај посљедњи, разумије се, усљед тога бива с почетка раздражен, а доцније од трајног задржавања тупи и не може да врши како треба своју нормалну задаћу. Овдје морамо придодати, да усљед оваког раздраживања страдају и органи за варење хране.

Сасвијем је природно, да продукти умора не могу или или врло слабо утјечу на мозак, који се налази непрестано у

раздраженом стању, те зато најпослије и наступа потпуна несаница.

Ствар је још простија тамо, гдје се средства, која раздражују, употребљавају у невријеме. Овдје особито треба истакнути рђаву навику: пити пред спавањем једну или неколико чаша кафе или јакога чаја, — навику, која је особито распростра међу женама, ма да је (навику) и људи, на жалост, у посљедње вријеме злоупотребљавају.

Није тешко појмити шта така господа извршују над самим собом. У то вријеме, каа уморено тијело природним путем осјећа потребу сна, они угушују тај глас добре и брижне мајке природе, и раде управ против њезине воље и заповиједи. Мјесто тога, да задовоље тој потреби, они је (потребу) вјештачки убијају, налазећи, шта више, особито задовољство у постигнутом успјеху.

Сигурном посљедицом таког насиља над природом биће, разумије се, то, да се споменута потреба, кад се већ једном вјештачки угуши, не може више повратити. Оваке се посљедице тијем раније појављују, чим се споменута средства раздражавања дуже у невријеме употребљавају. Ако се узме у обзир још и то, колико се људи десетинама година предавало тој навици и, без обзира на изазване тијем посљедице, још се и даље њој (навици) предају, то неће бити тешко појмити, што су неки једностранни учењац, који се на могућност тако систематског рушења организма тијем, по изгледу, неви нијем и шта виже, кориснијем средствима, дошли до те мисли, да су кафа, чај и алкохол једини узроци свију човјековијех болести, те се зато треба од њих сасвијем одрећи.

Таке идеје, разумије се, налик су на то, кад би наумили забранити, н. пр., палидрвца зато, што неки несретници могу њима да запале туђу кућу, па чак и цијело мјесто, или што дјеца због своје глупости или непажње могу њима учинити велику несрећу. Ми се, напротив, држимо тога мишљења, да сваки може слободно употребити у вријеме чашу лијепе кафе, или ладног пива, не приносећи себи тијем штете. У исто доба треба изучити све те услове, уз које споменута средства могу нанијети штету, да би ову (штету) уклонити могли. Ово и јест једина чињеница, која се уклања од противположних сјајности и одговара поједнако прописаној теорији и пракци; том дакле чињеницом треба да се руководи сваки разумни човјек, који је способан спустити се у наручја разних страсти, но у исто вријеме и управљати њима.

Упоредо с горје поменутијем срествима раздражавања треба споменути још једно, и ако куд и камо слабије, но зато веома распрострањено, а то је никотин, који се уводи у организам пушењем дувана. Па и ово срество уз умјерено употребљавање, не само да не штоди, него, шта више, благодарећи особитим својствима његовијем, може бити корисно; али и овдје злоупотреба може проузроковати велику штету због пречестог узбуђавања извјесних нѣрва. Што се тиче услова, уз које споменуто срество рађа несаницу, то су они потпуно једнаци са онијем при употребљавању алкохола.

Најсилније из унутрањих раздражујућих срестава, узрујање, које се изазива задовољавањем полне потребе, можемо само мимогред споменути. Ми ћемо се ограничити овдје тијем, што ћемо рећи, да прећерано полно наслађавање, како је познато, може бити једним од најглавнијих узрока веома упорне несанице. Што се тиче овог веома важног питања неки једностранни фанатици распростиру сваковрсна учења, не знајући граница истакнутим у њима (учењима) крајностима. По нашем мишљењу најбоље је у дотичном случају ићи за својим природнијем потребама и побудама, не окрећући главе на једностран, често лажна учења; али увијек при том треба имати на памети то, да умјереност у контрастима јест један међу првијем знацима, којим се човек одликује од најпослије, мора се одликовати од осталијех животиња.

(Наставиће се.)

И М А Р У Ж А . . . . .

У СПОМЕНИЦИ ПОСЕСТРИМИ ОЛГИ

Нема више ружа.... нема.... нема.... нема —
Кроз бескрајни простор к'о да ехо бруји;
Све је тако мирно;... Ћуте и славуји,
... Ал' смркнута небо к'о да нешто спрема:
По свемиру мутном на крилу оркана,
— Облаци се гоне јесењијех дана.

Са ружина грма просуло се цв'јеће,
А бисерна роса замид га цјелива;
Оста голф (Фрџе) де смркнута снови,
... К'о да стапу (Солне) дикв (Етит) неће.
Само два ... три сува (Мотка) што не туже,
— Већ роморе ... шапћу: „цв'јетаће ту руже!..“

Нема ружа ... има!.. умукните гласи,
Ви вјесници први јесењијех дана;
... Та ја имам ружу, коју зора рана,
Руменијем зраком свако јутро краси —
Посестрима моја међ' ружама свима,
— Најљепша је ружа, ... има ружа ... има...

Силџи.

Ст. П. Бешевић.

Ј А Д Н А С А В К А

прича Н. М. Карамзина

превео с руског Ур.

(Свршетак.)

Савка се поврати у своју колибу, али не у оном расположењу, у којему је из ње изашла. На њеном лицу и при свим њеним покретима опажаше се срдачна радост. „Он ме воли“ — мишљаше она и уживаше у тој мисли.

— Ах, мамице! — рече Савка својој мајци, која тек што се бијаше пробудила. — Ах, мамице! како је чаробно јутро! како је све у пољу весело! никада нијесу шеве тако пријатно пјевале, никада није сунце јарко тако сјало, никада није цвијеће тако пријатно миришало!

Старица, опирајући се на толази, изађе у луг, да се наужива јутра, које Савка описа у дивним бојама; и заиста и њој се учиње одвећ пријатно; љубазна ћерка развесели својим весељем због ње сву природу.

Ах, Савко! — говораше она — како је све лијепо у Господа Бога! шездесету дочеках и још се не могу нагледати дјела господњих, не могу се нагледати чистог неба, које је слично високом шатору, ни земљи, која се сваке године заодјева новом травом и новим цвијећем. Мога бити, да цар небески веома воли човјека, када је Он тако дивно уресио за њ овај свијет. Ах, Савко! ко би зажелио умријети, када по-гдје-кад не би било туге? Јамачно тако треба да буде. Може бити, да би ми заборавили своју душу, када не бисмо никада из очију сузе лили. А Савка мишљаше: „Ах, ја ћу прије заборавити душу своју, него мог милог друга!“

Послије овога Ераст и Савка, бојећи се, да не погазе задану ријеч, сваку су се вече гледали (онда, кад њена мајка одлазаше да спава) или на обали ријеке, или у брезовом лугу, али најчешће у хладу стогодишњих дубова (осамдесетхвати далеко од колибице), — дубова, који осјењују дубоки, чисти спруд,

још у старо доба ископани. Често је тамо тихи мјесец кроз зелено грађе лучама својим сребрнио свијетле Савкине власи, кроз које се лепршаху зефири и рука милог друга; често су ове луче освјештавале у очима њежне Савке блијештећу љубавну сузу, коју вазда сушаше Ерастов пољубац. Они су се грлили — али трезвена, стидљива цинтија не залазаше од њих за облаком; њихови загрљаји бијаху чисти и поштени.

— Када ми ти — говораше Савка Ерасту — када ми ти говориш: ја те љубим, друже мој! када ме притискујеш на срце и гледаш умилним својим очима, — ах! тада ми је тако пријатно, тако пријатно, да заборављам саму себе, — заборављам све, осим Ераста. Чудновато је, чудновато, драгане мој, како сам ја могла живјети мирно, не знајући тебе! Сада ми је то неразумљиво; сада мислим, да живот без тебе није живот, него туга и досада. Без твојих очију тавањ је свијетли мјесец, без твојега гласа досадан је и славуј кад пјева, без твојега дишања и вјетрић ми је непријатан.

Ераст се заносио својом пастирком — овако он зваше Савку — и, видећи како га она воли, изгледао је сам себи љубазнији. Све блијештеће заборављене свијета чињаху му се ситне при оним задовољствима, којима је страстна дружба невине душе питала срце његово. Егзотичан је он помишљао о ниској страсти, којом се прије опиваху његови осјећаји. „Ја ћу са Савком живјети, као брат са сестром (мишљаше он): нећу злоупотребити њеном љубављу и вазда ћу бити сретан!“

Лакоумни млади човјече! Зар ти знаш твоје срце? Зар вазда можеш одговарати за своје покрете? Зар је вазда расуђивање твоје цар твојих осјећаја?

Савка је захтијевала, да Ераст чешће њену мајку навјешћује.

— Ја њу волим — говораше она — и желим јој добро, а чини ми се, да је велика срећа за свакога, кад тебе гледа.

Заиста, старици је вазда мило било њега видјети, она је вољела с њиме говорити о покојном мужу и причати му о данима своје младости: како се она први пут виђела с милим својим Јованом, како је он заволио, у каквом је сагласју живио с њом.

Ах, ми се никада не могосмо нагледати једно другога, до самог оног часа, када љута смрт покоси га с ногу: он на мојим рукама умрије!

Ераст је слушао с непритворним задовољством. Куповао је у ње Савкину работу и вазда хоћаше платити десет пута скупље, али старица никада не узимаше сувишка.

Тако протече неколико неђеља. Једне ноћи Ераст је дуго очекивао своју Савку. Најпослије она дође, али тако невесела, да се он препаде; очи јој бјеху поцрвениле од суза.

Савко, Савко, што се догодило с тобом?

Ах, Ерасте! ја сам плакала!

А зашто? што је било?

Морам ти све казати. Преси ме младожења, син богатога сељака из оближњег племена: мајка хоће, да га узмем.

И ти пристајеш?

Ала си строг! Како можеш за то питати? Мени је жао мајку; она плаче и говори, да јој ја не желим утјехе и да ће се мучити на смрти, ако ме за живота не удаде. Ах! мајка не зна, да ја имам овако милог друга.

Ераст је пољуби; говораше, да му је њена срећа скупља од свега на свијету; да ће је послје смрти мајчине узети собом и живјети с њом нераздвојно, у селу, у мрачним шумама, као у сред раја.

Ипак, ти не можеш бити мој муж! — рече Савка тихим уздахом.

А зашто не? NACIONALNA

Ја сам сељанка BIBLIOTEKA

Ти ме вријеђаш СРНАЕ СВОЈЕ ДУРДИЕ најважнија душа, осјетљива, невинна душа, — и Савка ће вазда бити најближа мојем срцу. СРНОЈЕВИ

Она му пане у загрљај — сада мора да пропадне невиност!.. Ераст осјећаше необично комешање у крви својој — никада му се није Савка учињела тако дивна, никада ласке њене не дираху га тако силно, — никада њен пољубац не бијаше тако ватрен — ништа она не знаваше, ништа не подозријеваше, ничега се не бојаше — вечерњи мрак питаше жеље — ни једна звјезда не сјаше на небу, никаква луча не могоше освијетлити заблуде. Ераст осјећа у себи језу — Савка такође, не знајући ушљед чега — не знајући, што се с њом збива... Ах, Савко, Савко! гдје ти је анђео чувар? гдје ти је невиност?

Заблуда прође у час. Савка не разумијеваше своје страсти, чућаше се и распитиваше. Ераст ћуташе, тражаше ријечи, али их не налазаше.

Ах, мене је страх (говораше Савка), страх ме од овог, што нам се догоди! мени се чињаше, да умирем; да моја душа... не, не умијем то да искажем! Ти ћутиш, Ерасте? уздишеш?... Боже мој, што је ово!

Међутим сијевну муња и пуче гром. Савка сва задрхта. Ерасте, Ерасте! — рече она —: мене је страх! бојим се, да ме не убије гром, као преступницу.

Бура је ужасно завијала, киша је лила из црних облака, изгледаше, као да природа тужи за изгубљену Савкину невиност. — Ераст се старао, да умири Савку и отпратио је до колибе. Сузе су се котрљале из њежних очију, када се она од њега одвајаше. — Ах, Ерасте! увјери ме, да ћемо ми бити као и прије сретни!

— Оћемо, Савко, оћемо! одговори он.

— Да Бог да! не могу да не вјерујем твојим ријечима; видиш, ја те волим! само у срцу мом... али доста! опрости! сјутра, сјутра ћемо се виђети.

Састанци су се њихови продужавали; али како се све пре-
другојачи! Ераст се не могаше више задовољавати самим невиним ласкама своје Савке, самом њеном љубављу, испуњеном погледима, самим додиром руке, самим пољупцем, самим чистим загрљајима. Он жељаше више, више, и најпослије не могаше ништа жељети — а ко зна своје срце, ко је размишљао о својству најњежнијих његових задовољстава, тај ће се наравно сагласити са мном, да је испуњење свију жеља најопасније искушење љубави. Савка већ није била за Ераста онај ангел невиности, који је прије загријавао његово уображење и заносио душу. Платонска је љубав уступила мјесто таквим осјећањима, са којима се он није могао поносити, и који не бјеху за њега нови. Што се тиче Савке, она, предавши му се свестрано у рукама, за њега је само живјела и дисала, у свему се као јагњешце покоравала његовој вољи и у његовом задовољству налазила је своју срећу. Она је спасила у њ' промјену, па му често говораше:

— Прије си ти био веселији; прије ми бијасмо мирнији и сретнији; и прије се ја не бојох тако, да ћу изгубити твоју љубав!

Гдје-кад, при растанку, рекао би јој: сјутра се, Савко, с тобом не могу виђети; имам неку важну ствар — и сваки пут на ове ријечи Савка би уздахнула.

Најпослије за пет дана узаособ она се није виђела и бијаше сасвим узнемирена; шести дан он дође жалоснога лица и рече јој:

„Љубазна Савко! ја се морам на неко вријеме растати с тобом. Ти знаш, да је у нас рат, а ја сам у служби; мој се пук креће.

Савка поблијеђе и у мало не паде у несвијест.

Ераст јој ласкаше: говораше јој, да ће вазда вољети милу Савку и кад се врати, никада се неће од ње одвојити. Она је дуго ћутала, затим је облише горке сузе, ухвати га за руку и, погледавши га са свом њежношћу, упита: Зар не можеш остати?

Могу — одговори Ераст — али срамотно, с највећом пјегом на мојој части. Свак ће ме презирати; свак ће ме се гњушати, као недостојног сина домовине.

Ах! кад је тако — рече Савка — иди, иди, куда Бог наређује! Али те могу убити!

Смрт за домовину, љубазна Савко, није страшна.

Чим тебе нестане с овог свијета, и ја ћу умријети.

Нашто такве мисли? ја се надам остати жив, надам се, да ћу се повратити теби, мом другу.

Да Бог да, да Бог да! сваки ћу се дан, сваки ћу се час за то молити. Ах, како не умијем ни читати, ни писати! Ти би ме о свему извјешћавао, што би се с тобом збивало, а ја бих ти писала — о сузама својим!

Не, Савко, чувај се, чувај за твојег друга, ја не желим, да ти плачеш сама без мене.

Како си строг! ти ми мислиш и ту утјеху одузети! не! зар ћу ја прекинути плачати, када се с тобом раставим, када срце моје усахне.

— Мисли о слатком часу, у којем те ја виђети.

Мислићу, мислити о њему! Ах! да оће он час прије доћи! Љубазни, драги Ерасте! сјећај се, сјећај своје јадне Савке, која те већма љуби, него саму себе.

Али ја нијесам кадар све описати, о чему су се они овом приликом разговарали. Сјутрашњи дан требао је да буде пошљедњи састанак.

Ераст оћаше да се поздрави с мајком Савкином, која не могаше сузе задржати, чувши, да умилни и угледни њен господин мора ићи на војску. Он је наћера, те прими из њега неколико новаца, рекавши јој:

Нећу ја, да Савка, у мом осутству продаје своју зараду, која по уговору мени припада.

Старица га обасипаше благословима.

Да Бог да се срећно к нама повратио и да те још једаред за живота видим! Дако бар Савка моја до тог времена нађе себи заручника, како бих ја Богу захвалила, кад би ти дошао на свадбу! А кад Савка буде имала дјеце, вјеруј господине, ти ћеш им кумовати! Ах, како бих жељела то доживјети! Савка

стојаше до мајке и не смједијаше на њу погледати; а читалац може лако уобразити, што је она у овај час осјећала!

Али шта она осјећаше онда, када јој Ераст, загрливши је пошљдењи пут и стиснувши је к срцу, рече:

— Опрости, Савко! . . .

Какав дирљиви приказ! јутрња зора као уљано море разлијеваше се по источном небу. Ераст стајаше под гранама високог дуба, држећи у загрљају свом блиједу, тамну, тужну другарицу, која, растављајући се с њим, растављала се с душом својом — Сва је природа занијемила.

Савка је јецала, Ераст је плакао; а кад је остави, она клекну на кољена, подиже руке к небу, а гледаше пут Ераста, који се све даље и даље удаљаваше и најзад несташе га; сунце је грануло, а Савка јадна, остављена, паде у несвијест. Кад дође к себи — све јој изгледаше тужно и жалосно. Сва задовољства природе сакривена су од ње заједно с њеним драганом. „Ах, мишљаше она, нашто ја овдје у овој пустињи? Шта ли ме задржава, да не полетим право за милим Ерастом? не бојим се рата; бојати се онамо, гдје нема мојег друга. С њим желим живјети и умријети, или својом смрћу сачувати његов драгоцен живот. Остави, остави, љубазни! ево ме летим к теби!“ Већ хоћаше да врати пут Ераста, али помисао: „ја имам мајку“ заустави је. Она рудакне и, гофрирају главу доље, отиде у своју колибу. Од тог часа днеси њени брвине дневима туге и жалости, коју је требало крити од њене осјетљиве мајке, а баш због овога још јој већма срце пуцаше! Тек онда биваше јој лакше, када Савка, самећи се у густој шуми, слободно могаше пролијевати сузе и стењати за растанком са њеним драгим. Често и тужна грлица слагаше свој жалосни глас са њеним стењањем. Погдјекад, премда врло ријетко, златна луча наде, луча утјехе, освјетљаваше мрак туге њене: „како ћу ја бити сретна, како ће се све измијенити, када ми се он поврати!“ Овом мишљу поглед њен биваше ведрији, цвијет на образима бијаше свјежији и Савка се осмјехиваше, као мајско јутро послје бурне ноћи. Таквим начином прође око два мјесеца. Један дан морацијаше Савка ићи у Москву, да купи ружичне воде, којом њена мајка лијечаше своје очи. На једној повећој улици срету је прелијепа кола, у којима она спази Ераста. Ах — повиче Савка и потече за њим; али кола прођу мимо ње, и окрену пут авлије. Ераст је изашао и хтјеше већ ићи на криоце велике куће, док се наједанпут осјети у Савкином загрљају. Поблијеђе, затим, не одговарајући ни једне ријечи на њено кли-

цање, узме је за руку, уведе у свој кабинет, затвори врата и рече јој:

— Савко! околности су се измијениле; ја сам заручен; ти ме мораш оставити на миру и због своје личне мирноће заборавити ме. Ја сам те волио и сада те волим, то јест желим ти свако добро. Ево ти сто рубаља, узми их (метне јој новце у чеп;) дозволи ми, да те пољубим пошљедњи пут и — хајде кући.

Прије него је Савка дошла к себи, он је извео из кабинета и рекао слушкињи:

Отпрати ову дјевојку из авлије. — Срце се моје крвљу залива у овај час. Ја забораваљам у Ерасту човјека — готов сам га проклињати, али ми се језик не креће; гледам пут неба и суза се котрља по лицу мојем. Ах! зашто не пишем роман, него жалосну старину.

И тако, Ераст превари Савку, казавши јој, да иде у армију. — Али није је преварио, јер је заиста био у армији; но, мјесто да се бори са непријатељем, он је играо на карте и изгубио готово све своје имање. Набрзо се закључи мир и он се поврати у Москву оптерећен дуговима. Преостајао му је само један начин, да поправи своје стање — да узме средовјечну богату удовицу за жено, која се одавна у њега заљубила. Он се ријеши да се ожеди код ње да живи, посветивши ипак уздах свој Савци својој. Но зар га може све ово оправдати?

Савка се нашла на улици и то у таквом стању, које никакво перо не може описати. — Он, он мене ишћера? он другу воли? Ја сам пропала! — то су њене мисли, њени осјећаји! Силна их несвијест прекиде на неко вријеме. Нека добра жена, која иђаше улицом, заустави се над Савком, која лежаше на земљи и мучаше се, да је освијести. Несретница отвори очи, устане помоћу ове добре жене, захвали јој и пође, не знајући ни сама куда.

„Не треба да живим (мишљаше Савка), не треба!... О, да се оће небо на мене сурвати! да ме оће јадницу земља прождријети!.. Нема ништа: небо не пада, земља се не колеба! куку мени!“

Она изађе из вароши и наједанпут нађе се на бријегу дубоког пруда у хладини старих дубова, који прије неколико неђеља бијашу ниједи свједоци њених усхићења. Ова успомена душу јој потресе; ужасна срдачна туга наслика се на њеном лицу. Послије неколико минути обузе је нека замишљеност —

погледа око себе, спази шћер својег компшије (петнајестогодишњу дјевојку), која иђаше путем — зовне је, извади из џепа десет империјала, пружи јој их и рече:

— Љубазна Анчице, љубазна другарице! Однеси ове новце мами — нијесам их украла — и реци јој, да јој је Савка погријешила, јер је крила од ње љубав своју к једном жестоком човјеку — к Е... Али каква је корист знати његово име? Реци јој, да ме он изневјерио; замоли је, да ми опрости — Бог ће јој бити у помоћи; пољуби јој руку овако, као што ја теби сада твоју љубим; кажи јој, да ти је јадна Савка рекла, да је пољубиш; кажи јој, да сам ја...

— Скочи у воду.... Аница повиче, заплаче се, али јој не помога. Потрчи у село, окупе се људи и изваде Савку — она већ бјеше мртва.

Ето тако доврши свој живот љепотица душом и тијелом. Када будемо тамо у новом животу, познаћу те ја, њежна Савко.

— Погребоше је близу пруда под мрачним дубом и метнуше јој дрвени крст на гробу. Често ту сједим забринут, одупријевши се на гробницу Савкиног праха; пред очима мојим струји пруд, нада мном пушти лишће.

Чула је и мајка Савкина за страшну смрт своје шћерке, крв јој се од ужаса окладила очи јој се на свагда склопе. — Колибица је пушта ме бој вјетра Увадија, а сујевјерни сељани, слушајући ноћу то брујање, говоре о једном мртвацу стење, тамо стење јадна Савка!

Ераст је био до смрти несретан. Чувши за смрт Савкину, не могаше се утјешити, сматраше себе за убицу. Годину прије његове смрти ја сам се с њим упознао. Он ми је сам испричао ову историју и довео ме на гроб Савкин. — Може бити, да су се сада већ помирили!

П У Т Н И К

Стиг'о сам у село. — Отац, мила мати,
Свога сина дивно знаду дочекати!

И сеја ми мила у загрљај хита,
Па ме грли, љуби, и за здравље пита.

Сви су око мене, па ми жељно гледе
Потамњеле очи и образе бл'једе...

А ја гледам, чекам, — још ми нешто фали, —
Моја драга бјеше у овој махали.

— Гдје је она? — Гдје је ли мајко стара? —
Мати гледа ~~сужно, да ми отогара~~

— Она је у селу, здрава је к'о прије,
Ал' сад... сада има... и ћерчице двије...

— Зар тако?! — узвикнух ма и нехотице,
А суза ми једна полети низ лице;

Па загрлих мајку што сам јаче мог'о,
И на њеним грудма плакао сам много.....

Свет.

КО Д РА Њ Е Н И К А

ЦРТА ИЗ БОСАНСКОГ ЖИВОТА

НАПИСАО В. Кондић

Таман сам био свршио и загајтанио једну ногавицу у чакшира, те приправио другу, па онако побо иглу у чакшире, те хоћу да смотам једну цигару и да запалим, а — у комшилуку пуче пушка!

Ништа, помислих у себи.

Сјутра освиће Божић, па се свијет радује и весели.

А ја немам када ни вечерати љуцки к'о остали свијет, већ метнуо покрај себе мало мезета и ракије, па све онако радећи ко крадом; јер сам морао допремити чакшире мога једног пријатеља за сјутрашњи празник.

Није баш, да речем, да сам морао, да ми је била каква нужда, па да радим уочи празника, јок! Него што 'но наши кажу: за хатар; а хатар је пречи од силе.

Докле сам ја тако премишљао, у тај исти час да се свијет весели, дотлен, богме, последије пушке, зачу се њекакав јаук и галама...

Што ли ће то бити, Боже мој?! мислим се ја у себи.

Чух наједанпут, ће њеко испод мог пенџера викну:

— Погибе!

Мати улеће у моју собу уплашена.

— Ма њекаква се несрећа морала тамо у сокаку догодити! вели она. Трчи дер, Стево, душо моја, часком, ако ти није мрско и види шта је.

Дјеца, што су око мене сједила и шила, спуштише уплашено игле и зазвјерише очима.

Ја одмах скочих: навучем часком чакшире, загрнух велики гуњ, обучем кондуре, спремих се ни право ни криво, узех штап и изађох на поље...

Помрчина је. Ништа се не види.

Снијег пада к'о из рукавице.

Нападао је прео-кољена.

Загазих онако од ока у цијелац, и нетражећи пртине, те изађох на сокак.

Угледах онамо подалеко од себе, скоро на крају сокака, гомилу људи. Пак по ђе-који и фењерић међ њима свјетлуцне.

Паде ми на ум, те ћедох се и сад повратити у кућу, да упалим мој фењер, али ми би тешко опет газити натраг кроз-а снијег, па опучих онако без фењера.

Кад приђох тамо у гомилу, виђох, ђе неко лежи на пртини.

Блиједа свјетлост од фењера падаше му на лице, које је изгледало к'о мртвачко.

— Ма ко је то, браћо?! упитах уплашено.

— Јово Гојковића! рекоше ми.

— Јово! Па ко га уби да од Бога нађе!...

— Не зна се.

— Их чудне несреће, браћо драга... онаки момак!...

— Јазук! Па коме је он скривио, Бог му судио!...

Ех, Боже мој! жао ми бјеше Јове, јер сам се с њим пазио, к'о с братом...

И сваком га је било жао, јер је био честит и скроман младић.

Под десном му срамом, на којој је лежао, бјеше снијег, обојен крвљу...

— Ђе је погођен, питају њеки сагињући се и завирујући око њега... Је ли жив?...

— Ман'те се, људи, рекох, запиткивања, већ држите да га однесемо његовој кући; види се, да је још у животу, па ћемо тамо гледати...

Узеше њих двојица тројица самном, те га понесосмо... остали свијет за нама к'о у спроводу...

Донесосмо га пред његову авлију. Чим се капија отвори, мати му се понесе одонуди паде пре'о њега вриштећи и кукајући, да је једва растависмо од њега и унесосмо га у кућу, гдје се подигао жагор, па сви скоро на глас помажу... Једва их мало умирисмо и утишасмо ону запомагљавину, кад казасмо, да је Јово још у животу.

— Брже по доктора! викну неко иза мојих леђа.

Газда Ђорђо Маљуга уплете се и неоткле, ту се својом вилософијом: Не никако доктора, већ зовите бабу Јованку, она се боље разумије у ранама... — Маните се, Бога вам, газда Ђорђо, бабе Јованке! шта зна једна проста жена?! дочека учитељ, који је ту био; ђе би баба Јованка знала боље него један учени љекар?!

— Како проста жена?! плану газда Ђорђо; ви, нови људи, који сте научили само „криво глагољ“, одма се узносите: „прост свијет“, „глуп свијет“, а ваше опет овамо све шушањ!... Учитељу би мучно.

Наста измеђ' њих читава мала расправа.

Нас неколика унесосмо Јову у једну собу, те га свукосмо; изапросмо му рану и устависмо крв, па га положисмо у постељу....

Рана му је била прилично велика. Тане га бјеше погодило по сред сриједе десне плећке, те, пошто је било у даљини, није могло ни избити на другу страну, већ је остало унутра.

Док смо се ми око Јовине бавили, неко закуца на врата.
— Слободно! рекосмо.

У собу уђе војнички доктор са својим момком.

— Добро вече!

Ми поустајасмо.

— Како је Јово? упита он.

— Жив је, Богу хвала, још — промуца му мати.

Он приђе к њему и поче га прегледати.

Човјек врло пријатан и мио, да му, чини ти се, у ријечима мелем лежи..

Чим прегледа рану, Едари у шалу:

— Ах, то је ништа! Ја сам помислио то је смртна рана... а оно ништа! Зар је то кака рана! Отаџба и дјеца мала могу носити... Зрно мора сада изаћи на поље, а рана је за кратко вријеме готова... Шта се ту толико плашити?!

Ми се згледасмо, смјешећи се.

— Еј, господине, Бог те истини чуо и дао ти сваку срећу! ако ти то учиниш, ишти, колико ти год драго; ако'ш и све наше имање — даћемо ти, нека ми он остане здрав и жив... рече сирота мати с боним гласом.

— Немајте бриге! рече доктор, па узе оне алатке од момка, које је био донио за операцију. Јово се малко разабра.

— Јеси л' ни јунак, Србине? упита га доктор, шалећи се. Он само макну трепавицама.

— Буди издржљив, соколе сиви, као и твоји стари што бјеху, — рече он, храбрећи га, па узе једну малу бочицу и упита га: хоћу ли ти поднијети под нос, док извадим зрно?
— Јово одману мало руком.

— М...огу ја трпити и без... тога, рече он, мало охрабрен докторовим ријечима.

Доктор му тури у рану неку жицу, па онда поче изрезивати.

Било је нама тешко гледати, а камо ли њему трпити.

Он, ма ни да би: јао!

Само што једном шкрину зубима, и то је било све.

Доктор се све чуди, машући главом.

У том истом тренутку уђе један варошки пандур.

— Како је Јово, је ли жив? упита он.

— Жив је.. рекосмо.

— Сазнало се откуд га је пушка схватила, каже он, — оне двије млађе Миланковића цуре отимале су се, која ће истурити револвер у знак весеља, па ето... несреће и удеса... Она је старија опалила...

Ми се згледасмо.

Преко Јовиног лица прелијеће чудан осмијак, да се само примјетити могао.

Доктор бјеше престао са својим послом, док је пандур причао.

— Но, шта је сад? Не боли те? стаде доктор запиткивати, чудећи се Јовиној брзој промјени; јер се Јово из почетка мало врцао, кад би га јаче забољело, а сад се умири тако ладнокрвно, као да му је тијело од гвожђа.

— Слободно, господине, рече Јово слабиим гласом, одсјеците ми сву плећку, ако хоћете, нећу се макнути; .. не боли ме сада!...

Доктор се нашао у чуду.

Јово баци на мене један јуначнији и издржљивији поглед, а и опет му залебди осмијак...

Ја сам га разумио.

Доктор сретно извади зрно. Затим изапра рану са јодом и умота....

Посједе мало, па онда диже се и оде.

Газда Ђорђо све испод очију погледује на учитеља... Није му све исказао, што је требало, па све верма згоду и прилику, само да му је ухватити за крај од чараше и повући, чарапа би се сва осула...

Све се накашљава и помиче с мјеста, док неко не закачи нешто за доктора: „лијечи без мелема...“

Газда Ђорђо одахну.

— Та шта ми неко дроби за докторе? — знам ја сву, сву њихову науку: ако заболи рука — одсјеци! ако боли нога одсјеци! Брига је њега што се то овамо може и друкчије зали-

јечити. Не знам само како они лијече, кад се човјеку отвори каква велика рана на глави?... У њих ништа друго нема, него само — „одсјеци.“ к'о да је на букви!... Гледам само како тај мало прије вади оно зрно. Засјео к'о за какву кладу, па реже, к'о репу...

Ми се насмијасмо.

Учитељу не да враг мировати, већ се опет стаде ш њим објашњавати, доказујући му са разлозима.

А ја, неда се човјек ни осолити. Сав се накострешио и дошао у ватру... Болесник јаукну, јер се увриједи у рану. Мати се саже на-дањ': — Ранко мој!... Надо моја!... Кућо моја пуна!... Зар сам баш, јадница, тако Богу згријешила, да ми сјутра црн Божић дође!... Боли ли те, дико моја?...

— Нано! Немој само плакати! Срце ме већма боли, кад плачеш... Све ће добро бити само.....

Она утра рукама сузе, па опет се саже и пољуби га у чело и у косу...

— Даће драги Господ Бог, милостив је, да ти оздравиш и устанеш, нека му је слава и хвала до вијека!...

Болесник задиша.

Мати скочи, као на крилима, те му принесе чашу, подигнувши му главу на своје груди да га напоји...

За тим га спусти и он мирно заспа, јечећи slabим гласом...

Опет неко куцну на врата.

— Слободно!

Уђе стари газда Перо Миланковић, подигнуте главе.

— Добро вече!

Нас неколико млађа устасмо.

— Шта ради Јово? како је? — упита он.

— Жив је... одговори мати и направи му мјесто, те он сједе...

Прошло је већ неколико година, како су њихове двије куће у завади. Те му сад бијаше некако необично послије толике године... А још на који је начин морао доћи!..

— Браћо, ко би се томе надао — почеће он жалосно и једнако оборене главе, — сјутрашњи празник не освиће ни за моју, као ни за ову кућу, радостан и весео.. Секо Јелка, — окрену се он Јовиној матери, — ишти за ово и тражи шта ти драго, даћу без и једне ријечи. Моја је породица сва жалосна, као и ова ваша, али — шта ћу!? Ја сам крив. Ја — нико други: што допуштих лудој дјечи у шаке... Али... тражи што ти је год воља. Нијесам рад никога да уцвијелим, нити ми је

то био адет од кад се знам. Можеш ме тужити, ако хоћеш, крив сам, те се покорavam...

Јелка се поносито исправи. — Ја не тужим никога, нити знам зашто бих тужила. Само, само, жао ми је моје крви, мог дјетета, кога ми нико ни са чим платити не може..

И — метну опет руке на очи, па стаде жалосно плакати.

Газда Пери бијаше врло тешко, као сваком поштенем човјеку што би било у такој неприлици.

Изгледао је као осуђен.

Све његово имаће и богаство постаде му ту пред очима — ништа. И онај најсиромашнији, што цио дан надничи и дрва цијепа, биће сјутра задовољнији и веселији. А он, он види у својој машти, да је и од тога сиромашнији, јер: „Све за образ, а образ ни зашто!“ — то му је једнако лебдило пред очима.

— Је ли био доктор овдје? упита он.

— Био је: превио му је рану и извадио зрно, — рече Јелка.

— Шта каже онако, је л' опасно!

— Како ћу знати?! Он ми рече, да се није бојати никакве опасности; али — ко ће вјеровати? Бог зна...

— Добро ће бити, ако Бог да! рече газда Пери некако сигурним гласом.

Болесник поче бунцати:

— Зар ..тв..о..ја рука... тво...ја рука је мене уби..ла, Савка?!.. не..не..вјерујем... а можда и јест... па нека... Што ...плачеш?... не плачи... злато... нећу... умр..и..јети... не..ћу... бога... ми! не бој... се!.. Ја знам... да ме... ти... волиш... али... твој отац... он је самном... у за...вађи... јер ми... ту скоро... не..ће.. рече: „п..с..ј..и си..не, ти да ми будеш зет!...“ али... (газда Пери поцрвеће и обори очи преда се.)

И Јелка нешто заклони рукавом лице, не знавши управ зашто, ни од кога... Би јој стид...

— Долази у ватру, рече учитељ.

— Драги Боже, ко' на јави, дочека газда Ђорђо.

Скочи Јелка у кућу, те нам донесе ракије и почасти нас. А последије тога послужи нас и са кавом.

Погледам чешће пута у газду Пери и видим: човјек се једнако мијења у лицу, гледећи преда се... Сабрао оне своје велике обрве и нешто крупно промишља.

Јелка опет приђе болеснику, наднијевши се нада њ'.

Газда Пери скочи.

— Секо Јелко, одидер мало!

Она се диже и оде за њим у другу собу, ђе су се дјеца играла ораха и љешника.

Послије дужег разговора, чуо сам кроз мало ошкринута врата, гдје газда Перо рече полугласно, враћајући се:

... — ... нијесам рад да ничија суза кане у име моје...

На Јелкином лицу огледаше се нешто веселије црте.

Није ли газда Перо пребио ђаволу ногу и учинио један севап, мислим се у себи.

Нешто се важно вјећало, али пред нама ништа не рекоше,

Газда Перо још мало посједи, па онда устаде и оде. Јелка га испрати до капије, па се врати и сједе код болесника.

...— Знам ја кад је мене велики прст у ове ноге болио — настави опет газда Ђорђо — па 'ајд' ономе доктору, па 'ајд' овоме; па овај је бољи, па онај је бољи, док ми не пуче тридесет дуката ко новчић, а никакве помоћи. Ко ме год дођеш „осјеци!“ каже. Па нећу, велим, још за своје живе главе сјећи свог мяса бадава, па макар и умрѐ.

Тако ми у Бечу на клиници рекоше.

Вратих се кући без икакве помоћи, љут к'о рис, а прст жига, као да ми из срца чупа, јер сам га још горе натрудио у путу.

...„Рождество твоје Кристо Боже наш!“..... зачуше се поиздаље, гласови нечије дјечице.

Запјеваше и орозови.

Ми се по обичају прекстисмо сви, газда Ђорђо чита оно: свјат, свајат, свјат.....

Прикучих се мало ближе до болесника, па ћу онако, кријући од осталих, рећи Јелки пре'о уста.

— Шта оно... газда Перо... шта?.. Она се осмјену одмахнув руком.

— Не знам... вели, ни сама...

— Е, е, хм... Боже, да он срећно оздрави, а лако би било за остало... рекох ја, к'о бајаги знајући све.

— Ја, брате, то је најпрече. Али милостиви Бог и св. отац Никола, рече она погледавши у икону, биће му у помоћи...

— Кад дођох кући, падох у постељу, па никуда. Настави опет газда Ђорђо искапљавши се мало. Жена к'о жена, закупи ме те отуд те овуд да позовем бабу Јованку: нека направи мелеме и нека прегледа прст, — вели она.

Јок! Недам ја ни споменути. „Шта зна, рекох, једна проста жена, кад толики доктори не знају, који цио живот про-

веду изучавајући тај посао; ће ће знати она, која није даље од кућњег прага крочила?!

А ја! То моје одупирање не помаже. Жена, к'о жена: кад-што навали, оно мора бити, па да је не знам како. Тако једног дана доведоше и бабу Јованку, да и она проведе своје марифете око мог прста. И — ја се слегох! Ја што ћу, кад није било друге? Од муке се човјек свашта лаћа... Богме није прошло неколико дана, а збиља, на моје велико чудо, поче ми прст зарашћивати. Мелеми помогоше!

Нијесам га осјекао, као што доктори шћедоше, али послје мјесец и пђ, сасвим оздравих. Да сам којом срећом одмах тако радио, не бих се онако љуто напатио....

Не велим, не дај Боже, да су баш сви доктори једнаци — има изузетка, као и у свему. Али има их много, који промашише циљ. Судбина им била одредила, да буду можда добри ратари, занатлије, или трговци, а они за цио вијек пате танталове муке, пишујући „рецепте“, обмањујући себе и другог....

— То је изузетни случај код вас, рећи ће учитељ послје дуже почивке.

— Имаш право! Изузетак је случај и то, да један вриједан доктор ваља да други стојину али ти по неки не науче то у школи што знају, већ им је Бог улио у срце, па кроз дужи рад унапређују се...

— То је истина, дочека учитељ, да се кроз дугу практику сваки човјек у своме занату боље усаврши, али без науке, и то баш науке у школама, нема — ништа, па нека говори ко год шта хоће; то је као светиња. Ја не кудим наше народне лекарице, јер и оне у нужди чине доста велику помоћ, ће доктора није.

— А ће су доктори, бива, оне немају посла? прекину газда Ђорђо, мало заједљиво, премјеривши га озбиљније.

— Не кажем то, али... Какво је знање једног ученог лечника и једне прсте жене о познавању човјечијег тијела и о постанку разних болести?..

Газда Ђорђо се заједљиво насмија.

— Знам ја шта ви мислите, вели, али се не дам разувјерити од моје вјере..

Затим опружи малко унаприједа десну ногу (сигурно ону, што га је прст болио) бајаги хотјећи ћутке да с тим каже: *ово мени смета, да другчије вјерујем!*

Он је имао право.

Наста мала почивка.

Само што се болесник чуо, ће неодмјерено дише.

Неки се почеше спремати да иду кући.

Болесник се пробуди и окрену мени :

— 'оће ли моје чакшире бити до сјутра готове? упита он радознало.

Ја се зачудих што му то дође на ум.

— Па што ће ти, рекох, чакшире сад...

— Нека буду готове, прекиде ме он. Ако и умрем, опет ће неко носити...

— Бог с тобом, ко о томе говори, мани се, рекох.

— Нека буду готове...

— Гледаћу... рекох.

Он опет зажмири, окренувши се од мене.

И газда Ђорђе поче дријемати. Други орозови навијестише поноћ. Учитељ и још неки устадоше и одоше.

Дигох се већ и сам.

— Лаку ноћ!

Те исте године, на Велики Баскрса, допремао сам тако исто доцкан у ноћ Савицу Трбаду с везом.

— Ако не буде до сјутра готова, не излази ни пред очи, стаде ми пријетити газда Јово **CRNOJEVIĆ**

— Е да, ни ти чакшире нијеси обукао на Божић, па ти није ништа било, рекох.

Он се насмјеши.

— Е, оно је, вели, онако било, а да оно није било онако, не би ни ово можда било овако...

У Н О Ћ И.

Већ на пољу никог спазит' више није:
Над зеленим лугом мрка ноћ се вије.
Повјетарце лако тихо каткад пирне,
Ил' увело лисје шуштећ' земљу дирне.
Кроз долину цвјетну бистар поток струји,
А у густом грмљу совин кријес бруји....
Све остало ћути: ледна с' пустош шири,
Тек што лако круже поноћни кумири,
Ил' у сивој даљи тих се шапат ори —
То је гениј ноћи, што наплатом збори....
Прозбори па стане, шапће па се смири,
А ноћ тада мрка још дивније мири...

У Дубровнику,

Шпиро Ј. Герун.

Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију.

Написао професор **Јован Николић.**

(Н а с т а в а к.)

„Јунаштво је цар зла свакојега,
„А и пиће најслађе душевно,
„Којим се пјане покољења!...“

П. П. П. Њ.

Тако дакле јунаштво руске војске на Балкану у посљедњему ратовању, по доцнијим рапортима, сведено је на томе, да су се на бојишту показали Московци као Московци, Козаци као Козаци, Царски гвардејци као Московци и Козаци, а сви њихови официри као црногорски сарџетари.

Није наше овђе да пишемо историју рускога народа, као ни историју Ханибала, Цезара, Наполеона и Суворова. Пошто је царскијем манифестом објављен Турској рат, генералштаб руске војске одмах издаде наредбу свијема официрима, да сваки биљежи у своме дневнику све ратне догађаје на свијема позицијама бојнијех пољана. У тијема биљешкама многи су официри скицирали и фотографирали бојна мјеста, те се је таквијем начином пошље рата скупио велики материјал за историју, кога је познати руски књижевник Књаз Мешчерски у неколико великијех томова елегантно са сликама и скицама издао. Тај велики труд послужио је знаменитоме Верешчагину и другијема сликарскијема умјетницима, те су многе слике из посљедњег ратовања израдили и свијет са ратнијема мјестима и догађајима на Балкану упознали. А будући историк, који предузме писање историје рускога ратовања на Балкану, поцрпјеће из тога дјела факте, који ће показати нечувено јунаштво и прегнуће, енергију и постојанство, пожртвовање и издржљивост, да им се неће равнијех наћи на страницама човјечанске ратне историје. Када будући историк вјерно са сликама

*) Князь Мещерскій. Сборникъ военныхъ извѣстій. Томъ первый стр. 305, 309, 411 и 551. С.-Петербургъ 1880 года.

и скицама изнесе на страницама те историје прелазак руске војске преко Дунава, заузеће ратнијех позиција на турскоме земљишту, борбу на Шипка-Кланцу, заузеће Плевне и Једрене и то све на јуриш и на сусрет топовскијема и пушчанијема метцима, а из јуначкијех руку синова цара царева, — онда ће та историја превазићи историју пријелаза и борбе пошљедњега ратовања на Балкану. Ми смо хтјели навести и доказати, како се у историји човјечанства врло ријетко могло наћи таквијех примјера у осуднијем историјскијем моментима једнога народа, гдје се у једно и исто вријеме за достигнуће своје цијељи сконцетрише уза силу војничка вјештина и нечувено јунаштво, прегнуће, енергија, постојанство, патриотизам и издржљивост, као што смо виђели у ратној историји нама сроднога и јуначкога рускога народа! — Све је ово било, понављам, сконцетрисато у свијема критичнијем историјскијем моментима од свију сталежа рускога народа. Ту се јавља сагласност и јединодушност народа, племства и свјештенства.

Преставимо, на примјер, стање рускога народа за вријеме господства над њим Татара и Црвене Орде. Не само, што тај грозни тирјанин преко рускијех књажева пријаше и пошљедњу кап крви рускоме народу, него имадијаше нечувени обичај варварства и тирјанства, особито према великијем Књажевима Москве. Тако на примјер, када Хан Црвене Орде ошаше прикупити преко Великога Књаза Московскога Царства од руске земље,“ отправљајући се из Москве, да иде у Црвену Орду у Криму, наређиваше Великоме Књазу Москве, да се обуче у свечано одијело, да пред њим изађе, да му се у знак покорности поклони, пред њим на кољена клекне, савије врат и да Хан стане лијевом ногом на рамена Великога Књаза и с њега као са бињици-камена појалне и са својом се пратњом удаљи. Такви су били зулуми и тирјанства, што су Татари и Ханови Црвене Орде рускоме народу и њиховијема Књажевима чинили.

Али је Геније великога рускога народа и такве зулуме и тирјанства постојано сносио, док се је припремио и својом заједничком снагом и јунаштвом под водством Димитрија Донскога и другијех народнијех вођа ударима мача на Куликовом Пољу ланце татарскога ига раскинуо; народ посље побједије околу онога истога Књаза Москве, са рамена кога татарски Хан јахаше, скупио силу, сверускога народа у Москви сконцетрисао и Московскога Књаза за сверусијскога господара изабрао.

Но и посље побједије над Татарима руски се народ у критичном стању налазио, али је јуначки и енергично — заједнички из њега излазио.

Када се на руском престолу прекрати владајућа кућа Рурикова, настале тако звано „смутно вријеме,“ у којему се поједини властољубци отимаху о пријесто и у коме поједини себичњаци налажаху довољно хране за одгај својих себичнијих намјера и планова. Такво вријеме бијаше најопасније по народњи опстанак и може се назвати управо кризом, у којој се рјешаваше живот или смрт читавога рускога народа. Осим унутрашњијех неприлика бијаху се појавиле и спољашње. Пољаци и други сусједни непријатељски односи, упознавши се са слабијем стањем унутра у земљи, похиташе, да се с' њим користе. Пољаци истакосе пред собом самозванце, да их употрејебе као оруђе, преко кога ће да завладају московскијем престолом и да на њему своју династију утврде. И заиста изгледаше, као да ће постићи своју намјеру. —

Руска земља бијаше разорена и опустошена, њено стање бијаше страшно и ужасно! Један сувременик о томе вели: „Станови људски бијаху се обратили у звјерске станове; међеди, вукови и лисице скитаху се по пустијем варошкијем улицама, а грабљиве тице из густијех шума снјетаху се јатима над мртвијем људскијем љешевима; — људи су се крили по шумама и грмењу поред вода. Ни дану ни ноћу не имадијаху мира ни мјеста куда би се могли скрити. Ноћу мјесто мјесеца освјетљаваше пожар поља и шума, и нико се не смејаше маћи с' мјеста; људима западаху као звјеровима. Злочинци не довљаху више звјерове, него своју браћу, људе, гонећи их и тражећи са псима као звјерад. Па и сами дивљи звјерови нападаху на људе, поставши звјерови, истребљавашу једни друге. И бијаше тада такво љуто вријеме гњева Божијега, да нико не очекиваше себи спасења...“ Но је изашло другче. Када је дошао најодеуднији моменат и када је и сама „Матушка“ пала у рукама непријатеља, добри Геније рускога народа показао му је пут, којијем ће изаћи к' спасењу.

Невоља отаџбине ујединила је све сталеже рускога народа уједно: спахија и сељак, господин и слуга, носили су једну мисао и с' њом су подједнако били одушевљени. Чисто народњи човјек, Козма Минин из Нижњеге Новгорода, позвао је народ, да спасава „Святую Русь“ и томе позиву народ се одазвао с' таквијем одушевљењем, каквога ријетко сријетамо у историји човјечанства. Књаз Пожарски, преставник племства, јавља се као вођа народне војске, а заједно с' њим и Архимандрит Тројицко-Сергијевски, Дионисије, као преставник духовенства. Они тројица кренуше са сакупљеном војском право на Москву, да је ослободе и да прекрате господство туђинаца у руској земљи.

Москва се ослободи. Преставници од све руске земље сабраше се, да бирају себи цара и то цара „свога,“ који ће руски мислити и осјећати. Пред избором преставници су три дана постили, а после су држали благодарење да их Бог умудри, да изаберу човјека достојнога. Затијем 21. фебруара 1813. г. приступе к' избору Михаила Теодоровића Романова, рођака старе династије Рурикове, а бијаше му тада тек 16 година. „Михаилъ Феодоровичъ Романовъ будетъ Царь — Господарь Московскому Государству и всей русской земли!“ — повиче народ, а Аврамије Палицин додаде: „Се бысть по смотренію Всевышняго!..“ —

Тако и тада буде изабрат на руском пријестолу Михаил Теодоровић Романов, родоначалник данас сретно владајуће руске царске породице и тијем избором прекраћено је „смутно вријеме“ у Русији и наступило је друго историјско вријеме мира, поретка и свенародњег напретка. У историји рускога народа односно овога догађаја постоји предање, које веома свијетло карактерише велики патриотизам и пожртвовање Руса према владоцу и отаџбини. Пошље избора Романова, вели се тамо, за цара, Пољаци и други непријатељи рускога народа хтједоше да убију Цара Московскога, али се нађе један руски сељак, Иван Сусаин, који спасе цару живот и са животоу тога цара спасе живот и опстанак великога рускога Царства за сва будућа времена. Зато је потомство, наука, књижевност, Орлејска Гвораја сконцетрисала велики патриотизам рускога народа СРПНОЈЕМУ Сеника Сусаина, који паде под ударцима Пољака, говорећи:

„Страха не страшусь; смерти не боюсь —
„Лигу за Царя — за Рус!!!“²³⁾

Тако су милијони синова рускога народа свију сталеза у све вјекове и сва времена мислили, исповједали и радили за опстанак и напредак, славу и величину свога народа, докле су га до овога стадијума политичне и војничке висине у плеади народа овога вијека и свијета довели! —

Пошто је овђе у главном говор о томе, коме треба да припане ријешење источнога питања, које толико вијекова стоји као главна прелона и заграда културно-цивилизаторској мисији на истоку и осталоме некултивираноме свијету, то ћемо у кратко проговорити о онијема великијема најновијег времена историјскијем личностима, које су највише учињеле, те се макоше његве са политичне акције руске државе и рускога народа на истоку и данас у пркос свему западно-христијанскоме свијету, славно-руска

23) Из спера „Живнь за Царя“.

политика доминира на истоку, а то су Цар Ослободилац Александар II. и Цар Мира Александар III.

*

Много ли је православно-хришћанске крви проливано за ослобођење потлаченога хришћанства на истоку! Много ли је мученога и гоњенога хришћанства нашло уточишта са истока међу зидовима православнога Јерусалима — мајке Москве! Многе ли су истинито хришћанске свјетске и духовне личности са молбама православног рускијем царевима са истока дошле и своје плачевне извјештаје о своме народу поднијеле и зато велим, да је ушљед таквога стања ствари много православно-хришћанске крви на истоку проливано узалудно и много и много су пута делегати руске државе пошље сјајнијех побједа непобједнога рускога оружја на конгресима Јевропе сјеђели на скамијама парничара и безгласно очекивали пресуду онијех, који нијесу у борбама учествовали, а често пута и самијех делегата побјеђенијех држава! Много ли су пута јевропско-хришћански дипломати у својијема конференцијама на зеленијем асталима са пером у рукама стали на путу Генију славенства и православља, те да не ријечи источно питање у корист човјечанскога прогреса и цивилизације! Много ли су пута православно-хришћански круноносни из Кремља и са обале Неве попустили захтјевима и прохтјевима западно-христијанскијем културтрегерима! Много ли су делегати руске државе по наредби својијех владаоца оставили конгреске и конференцијалне сједнице на штету рускога дипломатичнога пачела! Свему томе били су узроци васпитање онијех, који су сјеђели на висини престола сверусијскога. Руски цареви као и руско племство и благородство у своме домаћему и школскоме васпитању држаху се западнијех идеја, које су свагда биле и остале у вјечној противности чисто народној идеји и особито славено-руској. Руски цареви и руско племство и благородство више изучаваху живот, обичаје и литературу западнога свијета, него славено-руску. Царевићи и чланови царске породице, а попут њих и све богато племство и благородство велике руске државе држаху за своје учитеље у кућама, у школама, па и у својој пратњи у животу Французе, Њемце, Инглезе, Швајцарце и др., а руског човјека држати за учитеља, савјетника, сапутника или друга, који није био прожман западном културом не само, да није био обичај, него је то било још и понижење. О изучавању рускијех старина, историјскијех споменика, као и важности црквенијех старина, народнијех обичаја и умотворина, није било ни спомена. Боље бијаху познати при двору и у племићкијем

домовима живот, и обичаји, старине и умотворине старе Грчке и Рима, него старога Новгорода, Кијева и Москве, а пјесме о Роланду и друге умотворине западнога свијета, него пјесме, пословице и друге умотворине свога великога рускога народа. Једном ријечи: Царско-руски двор и сверусијско племство и благородство живјаше западнијем духом, а велику масу свога народа држаху у робству и презрењу. Ко не познаје самога себе, остаје за играчку околине.

Познато је цијеломе свијету, да од начина васпитања и познавања или непознавања самога себе извјесне личности зависи правац у цијеломе његовоме раду, животу и понашању. Према томе, ако је извјесна личност правилно и у духу предања народности, у којој је рођена, васпитана, ток и правац рада те личности тећи ће правилнијем путем и биће на корист саме личности, као и околине, у којој се она налази. Напротив: ако каква личност буде васпитана рђаво, неправилно и супрот народњем духу и његових предања, цио рад њен биће на штету саме личности и околине. Колико која личност буде заузимала виши или мањи положај у човјечанскоме друштву, толико ће пошљедице васпитања по друштво бити више или мање корисне или штетне. Нема вишега зла на свијету и више погубије по човјечанство, него када извјесна личност са незнањем или још горе са рђавијем и неправилнијем васпитањем дође на високом положају и таквој се личности предаде у рукама живот и опстанак, судбина и напредак и част и имаће извјеснога дијела човјечанскога друштва. Власт, незнање или неправилно и покварено васпитање, састављено у једној личности, постаје извором највишега зла по друштво, јер се отуда развија честољубље, властољубље, лакомство, суровост, освета и тиранизам. Незналица или покварено и неправилно васпитана личност нијесу у стању уздржати наведене пороке, јер лишени највише људске силе — интелегенције, остају робови порока и азло човјечанског друштва, докле им звекне мотика над гробом. Такви и таквијема слични пороци могу се зачети и у личности научене и правилно васпитане, али сила науке, моралност и религиозност, која својства облагорођавају душу и срце човјечије, сугестују и уздржавају човјека од зла и упућују га на добро.

Много ли је јадно човјечанство претрпјело и зла поднијело од незналица и покварено васпитанијех људи, који су некада заузимали власт у кући, у селу, области, држави, државама и у свијету! Много ли је суза и крви проливено од жене, старца и ђетета унутра у кући до одабранијех мушкијех младијех снага ван куће

и великијех умова и генија, мученика и јунака у свијету од власника — незналица и неправилно и покварено васпитанијех бездушника, бесавјесника, тирјана и мучитеља мученога човјечанства.

На против томе много ли је јадно човјечанство имало добро и помоћи од људи високо наученијех и правилно, морално и религиозно васпитанијех, особито од онијех, које је Бог, правда, добро срце, срећа, заслуге предака и праведна оцјена свијета на висини, коју престолима називамо, поставила! Многа ли су нејака, сиротна и сиромашна ђеца са пепељака убоге кућице била од таквијех људи позвата, нарађена, обучена, обувена, васпитана и на таквој висини подигнута, са које су таква сирочад и сиромашчад не само себи, но човјечанству доста добра учинила! Многи ли су старци, рањеници и други јадници и мученици на својијем постелима или туђијем улицама у мукама помоћи добили и задовољно овоземни живот оставили! Многи ли су преступници и злочинци у мрачнијем тамницама и тешкијем оковима помиловања добили и својијем ослобођењем несрећне мајке, очеве, браћу, сестре, жене, ђецу и сроднике изненадно обрадовали! Много ли је јаднога човјечанства спасено од непријатељскога напада, мача, града, пожара, поплаве, глади, болијести и другијех зала, несрећа, мука, невоља и напасти, које су мученоме човјечанству вјечно у прђију предане! Многа ли су људска насељена, која бијаху као звјерињаци, претворена у китњаста села, вароши и градове, а дустаре у обрађене плодне баште, њиве и ливаде! Многи ли су путови преко великијех брда и планина, преко ријека и потока, преко баруштина и језера раскрчени, те је данас цио свијет у саобраћајном погледу постао као једна општечовјечанска кућа! Сва та и таква добра човјечанству учињена, јест производ основнога, правилнога моралнога и религиозна васпитања људи уопште, а напосе онијех, које је Бог, правда и заслуге њихне и њиховијех предака, на високијем положајима поставили. Благо онијема, који добро учине уопште, па ма какво и колико то добро било. По религиозном и моралном начелу: свако добро награђено мора бити и овога и онога свијета, па га оно било мало, велико и ма коме учињено. А шта да се рече за оне људе, који учине добро милијонима народа? Шта да се рече за такве људе, који милијонима свијета дадну слободу, која је од вјекова и времена предцима ослобођенијех милијона била одузета? Шта да се рече за оне, који својом моћном руком тегну и задрже страстима и осветом узрујани свијет, те на мјесто, да се пролију потоци крви и суза, развију заставу мира, мирнога рада и општечовјечанскога благостања и напретка! За такве митроносни и маченосни цјесник вели: „Благо томе ко

довијек живи, имао се рашта и родити.“ Ми пак можемо рећи : тешко јадноме и мученоме човјечанству, ако се његови круноносци и властонаосци не буду угледали на оне, који милијонима слободу дају и живот спасавају! Тешко круноносцима и власницима пред историјом на овоме и пред Богом на ономе свијету, ако се не буду угледали на ослободитеље, као што бијаху хришћанско-православни Господари: Цар Ослободитељ Александар II. и животоцувар Цар Мира Александар III.! Благо човјечанству и садашњијем и будућијем круноносцима и њиховој срећи и потомству, ако им буде живот и рад ових царева за будућу историју служио!..

(Поставиће се).

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

МАНУО САМ...

Мануо сам црне очи,
Не волим их, нису за ме, —
Пути, који рају воде,
Скривени су велом таме!

Јер у њиној помрчини
По често се сујет скрива;
Или тога ако нема,
Оно гробну таму снива...

Јест, признајем, вратно сину
Жељом, што је љубав спасе;
Али се истре нису трајне —
Плаву Е. К. дану... па с' угасе...

CRNE GORE ĐURĐE
Но ја волим плаво око
Ту пучину мора сиња;
Ил' ведрину неба плава —
Ђе безмјерни огањ тиња!

Јер у њима могу виђет'
Стазу, која срећи води;
Ил' из грешне нељубави,
Кад по њима ђаво ходи!...

Оногошти, на Божић 1896 год.

Новица Ј. Николић.

С Т Р А Х.

— Ц Р Т И Ц А —

Једне вечери засјео сам се са неким пријатељима у механи мало дуже. Друштво је било весело, а тим више, што смо, као од шале, искапили неколико литара вина.

— Који је од нас пјан? — питасмо један другога.

— Ја нијесам, — одговарао је сваки.

— Е, па хајде реци: „шесдесет и шест.“ Пјану човјеку веома је тешко чисто изговорити овај број, па ипак га је сваки изговорио.

Дакле нијесмо били пјани.

Док у то доба изби на црвеном сахату једанајест.

— Зар једанес' јакане неки.

— Једанес' јакане неки.

— Их, по Богу, а мени се чини да нема ни десет, — рече неко.

А ја устадох.

— Зар ћеш ићи? — питају ме.

— Хоћу.

— Ама остани! Остани барем још мало.

— Не могу.

И пођох кући.

Колико ми се чини, био сам сигуран на ногама, па сам мало брже одмицао.

Дошао сам и до авлијских врата, отворио их и уљегао преко авлије у хајат.

На хајату, — скоро пред вратима моје собе, запе ми нешто за ногу и у мало што не удрих носом о хајатски дирек.

Погледах преда се, а оно на хајату очеве и братове кундуре ¹⁾, па ја нагазио баш преко њих.

Ја их помакох мало у крај и уљегах у моју собу.

Ту је било врло мрачно.

1) Чизме.

Али ја ипак нијесам хтјео да упалим свијећу, него онако у мраку скидох горње хаљине и легах.

Преврнуо сам се неколика пута, а тада се предадох у наручја морфеју.

Не знам колико сам спавао, тек чух око авлијскијех врата неку лупу...

— Шта ли је ово? — помислих у себи и ослухнух боље.

Збиља, то је неко ходао.

Ја чисто премријех.

Знам, да од наших нико устао није, јер им то у ноћи није обичај.

— Па ко би могао бити? — помислих.

— Нико него лопов, — као да проговара неки глас из мене...

Лопов и заиста лопов! Од неколико дана долазио је некакав лопов у неколико кућа, па ето сигурно дошао и у нас...

У исти мах учини ми се, као да неко нешто пипа у хајагу.

— Ту је! дошао! — рекох полакко у себи, па прикуних јорган око себе мало јаче. Знао сам, да мора ударити најприје на моју собу.

— Како би било, да се мало окрешемо, да му се одупрем, — промислих.

Али јест! Цигане је, но је он и какав је. Можда је то какав снажан човјек — убојица, па може бити и оружан. Са таквијем човјеком не бих се радо огледао, јер сам тврдо увјерен, да би ја извукао краће. А кад би то био какав слабуњав или нејак, онда се сигурно не би усудио, да напада...

Док уједанпут зачух, како неко претура кундуре, као да их купи.

Мени се следи сва крв у жилама и чисто осјетих, како ми кожа расте на глави.

— Сад ће у моју собу, па сам готов! Ако мрднем, убиће ме, па онда: „збогом св'јете некадањи рају.“

Смрт, смрт ми је готова пред очима. О, како је то страшно!

И опет ме свега жмарци подиђоше.

Али одма за тим, мало се осоколих. Паде ми на памет, да на пенџер, више моје главе, обично стоји велики домаћи нож и та ми мисао даде три живота.

Полакко, као мушица, извукао сам се испод јоргана и почех да пипам.

Али ножа нема!

— Ово је грозно! — промислих. — Баш сада да га нема. Али тако је, кад је човјеку суђено да умре.

Док напипах кресавицу.

— Како би било да запалим?

Сам себе запитах и одговорих.

И стискох срце, те креснух.

Тад погледах, а оно нож у крају пенцера.

Ја га узех.

— Сад се не бојим! — рекох и полачко упалим свијећу.

Кундуре на хајату и опет заклопоташе.

— Сад се не бојим, — рекох опет, па узех свијећу, а нож тврдо стискох.

Тако дођох до врата.

— Би ли их отворио?

— Бих.

И нагло отворих врата, па иза гласа викнух:

— Ко си?

Кад у исти мах наш стари мачак скочи на сред хајата на авлију.

Ја погледах по хајату.

Нема никога.

А тад ми — свану пред очима!

Нити је било допова, ни од допова гласа, него је проклети мачак био свему крив.

Док бахнуше укућани.

— Шта је? — питају уплашено.

— Ништа, ништа — рекох ја, па се вратих у собу.

Ариф.

С Р Е Ћ А

Срећа, кажу, да је
Увјек биће младо,
Женскога је рода,
Те се кити радо.

И за то су оно
Њезини миљенци,
Што јој ките чело
Мирисавим' вјенци.

Али лако онај
Сваки в'јенац сплеће,
Ком' по стази живота
Расте љубко цвјеће.

И какав бих в'јенац
Ја јој могла дати,
Кад по стази мојој
Драча, трње цвати.

О, па зато она
Од мене се крије,
Трнов вјенац неће,
А другога није.

Нема цвјетног, али
Приправан јој стоји
Неувели в'јенац —
В'јенац жеља мојих.

Не, да мене грле
Њене руке миле; —
О, такове жеље
Залуд би ти биле.

Већ да моме роду,
Моме Српству милом,
Окрене се својом
Свом моћи и силом.

У срећи мог рода,
Кога жарко љубим,
И ја б' сретна била,
Ма све да изгубим.

Што јоште имадем
Мила на 'вом св'јету,
Што ми смрт не оте
У живота цв'јету.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ВРАЧАРИЦА ЂУРЂА

I.

Село Ђафа налази се између два повисока брда. цијело обрасло великом шумом, кроз коју се налазе, ђегђе размакнуте, не више од по 20 кућа. Од шуме се не може готово ни једна кућа виђети, док не би на њу набасао.

Пође се с јужне стране средином скоро до на измак села, па се окрене на лијево, док се дође у један осојник. Ту се налази једна мала кућица сухомеђно озидана, покривена сламом. Пред њом је призидан мали оборчић, и у једном ћошку његову мала једна појатичица. Рекао би, да ту ни ђаволу не би на ум пало доћи, а већ то бјеше познато цијелом околном народу. То ти бјеше кућа познате врачарице — Ђурђе — за коју народ мишљаше, Боже ми опрости, да зна све, што сами Бог зна, те не бијаше чуда, што су шћаше вазда наћи по неколико чељади која долазаше, да питају „стрину Ђурђу“ јамсје зваху, што ће му се догодити, и због чега му се нешто догодило. При струги од оборчића свезано стојаше мало неко пашче, које као да стражу чуваше, јављајући лавежом својој „госпи“ долазак посјетиоца. Чим шћаше пашче ланути, мала дванајесто-годишња дјевојчица, шћер Ђурђина — Ђубица — шћаше одмах истрчи на врата од куће. То бјеше прави враг. Не много велика, доста лијепа стаса, сувоњава, мало мркушаста и црних очију, које јој играху, као што се каже, ђаволу; хитра, окретна и љепоречива. Она сријеташе и увађаше својој мајци посјетиоце. Својом предусретљивошћу шћаваше сврати чељаде у кућу, и које није мислило.

У кући крај пријеклада сједијаше јој мати — Ђурђа. Жена, већ пријешла педесету, опуначка, почела сијеђети, а кад је погледаш у образима, рекао би, да нема још тридест. „Е, вјештица, ка' вјештица — рекли би достина — држи саму себе.“ До ње иза пријеклада бијаше једна веља скрињетина, пуна њених справа и надбохана. Што у њој држаше остала је за свакога, осим ње, тајна виђети. Но, судећи по ономе, што из

ње вађаше и као љекове даваше народу, бјеше пуна: дрвених крстића, спица, разних кончурина, стакала, гвожђурина, игала, картуљина и још којекаквих других беспослица. При пријекладу до скриње бјеше Ђурђина столица, на којој, сједећи, дочекиваше своје миле посјетиоце.

II.

Чиме се шћаше чији глас чуј, а пашче залај. Ђубица истрчи, да срете. „Ко зове?“ њен бјеша први глас с прага. „Добра ти срећа!“ „Ево је овђен, но хајде напријед, не бој се од пса, неће он, не коље никога!“ Док ево ти једна жена носи дијете у колијевци. „Добро јутро, стрина!“ назва, ушавши у кућу. „Добра ти срећа синко! а које добро?“ упита старица. „Ја, ето, стрина, имам ово жалосно дијете, па ето оће, да пијехне. Бјеше напредно, не могоше стати у колијевци, па ево сад видиш, јадно и жалосно, какво је, теке шака кошчица, од бруксе се гледати не може. Мучила сам се око њега, све сам набављала, но све бадава. Зборише ми, да га носим у доктора, а ја Бога ми не смјех. Они даду некакве траве, па се препадох, да ми га не ододе. Сад сам га донијела к теби, дако би Бог јаки и ти четв-году иу камогли и мени га сироти придигли.“ „А дану га разви!“ викићу Ђурђа. Оћу, но се нема што од њега ни повити, ни развити, ево вађи, не опрости за Бога, какво је!“ „Ах, јаде греоте! што сте га запушили! Што га прије нијеси код мене донијела?“ — с неким поносом рече Ђурђа — „Да си га одмах донијела, не би ни умрло, а сад? већ је застарало. Али опет надам се, кад си га донијела, неће му ништа бити.“ Тада Ђурђа устаде, напуни један суд воде, стави у њу пет углијева; погледа мало, па се насмјехну и рече: „Ха, ха, Богу хвала! нијесу му јошт сасвим наудиле, неће му ништа бити.“ Онда се сави, узе оно дијете, окупа га са оном водом, мало га зали и обнесе трипут око ватре; понесе га на дно куће и провуче кроз један шупљи камен, који нарочито за то држаше, па га донесе у колијевку и пови. Затим отвори скрињу, извади нешто у крпу зашвено и, дајући га оној жени, рече: „ово ћеш му објесити о врату, но га немој рашијевати, е онда не би ништа помогло. За ово ми дај један фиорин, а за мој труд, како те Бог учи, за здравље тога ћетета колико даш?“

Таман она жена платила и кренула, а ево ти једна ђевојка доста лијепа, дошла, да јој „стрина“ каже, ко јој је учинио, те ју не оће нико просити, и да јој даде какога лијека од тога.

Јест, и о томе ти „стрина“ зна добро, па и учинити да се прије уда. Ова тек платила и пошла, док ево једно момче жали се, да га нешто притиска поноћи. „Јесу, душе ми, синко, вјештице, те ближње! Лијеп си, па оће, да те удаве. Али, кад си дошао, ево ти ови крстић — извадивши га из скриње и још нешто око њега замотуљано — носи га, па се не бој ништа!“ Долази ево једно иза другога. Особито, ако је нећеља или други празник, отлен се не миче народ. Па и стари попо долазио је, да пита, да ли ће му се дићи попадија, која је јако обољела, и од шта се је разбољела, те је и њему „стрина“ дала савјета и за попадију љекова. Стари капетан већ обалио у годинама, па му чисто криво, да га промијене, те често дође, да му Турђа што каже. „Е, јак си ти још, не мичу се такви, но ћеш доста ти подурати!“ Из карата му је виђела, те га је охрабрила.

III.

Све се мијења осим Боже. И Турђи се промијени докторија. Стари поп кроз кратко вријеме умрије, а на његово мјесто запопише његова сина, који бијаше свршио богословију. Чим дође, поче проповиједати у цркви и на сваком мјесту о свему ономе, што је добро и зло. Добро упућиваше, а од зла одвраћаше подручне му парохисави. Осталога говораше и о врачању. Једнога јутра је у цркви о томе проповијед говорио. У њој између осталогаче рече: „Само један Бог зна, што ће се коме догодити. Он даје људима и добро и зло. Ко заслужи добро, Бог му га даје, а ко пак зло, Бог му га исто даје, те га тијем казни. Бог даје болести, те га тијем људи познају; а Бог и лијечи оне, који му се моле и у Њега право вјерују. С тога се треба молити Богу, да нам он поможе, јер ако он нам не поможе, не може нам нико помоћи. Има неких људи, који се чине, да знају све, те тијем незнани народ маме и варају. То су највиши преступници Божји; такве сами Бог мрзи, па треба, да их и људи мрзе. Такве треба презирати, а нипошто к њима одити и од њих тражити помоћи за оно, што Бог човјеку даде; јер су и они, који к њима иду, ништа мањи божји преступници, но они, који то раде. Дакле, врачари и мађионичари су преступници божји, а тако и они, који к њима за помоћ иду. Такви не треба, да у цркву долазе, ни да им свештеник у кућу иде. Од тога се, моји християни, чувате свуђ и на свако мјесто; а молитe се правом и истинитом Богу, који је нас дао, и који нам све даје, те нам само Он

једини може помоћи у свакој нужди!“ Ове попове поуке одвратише већи дио народа, да не иде „стрини“ Ђурђи, те она немаше онолико посјетиоца, као прије; осим само по гдје кога и то тајно, да му нико не зна, кад би код ње пошао.

IV.

Једнога јутра тек бјеше зора почела, а дан се не бјеше још од ноћи раздијелио, мало пашче залаја при струги од Ђурђина обора. Ђубица истрча да види, ко је. Кад ево ти један момак зоран, дивно обучен, загрнуо се у некаквом капоту, а главу завио шалом.

„Добро јутро, цуре!“ Ђубици.

„Добра ти срећа!“

„Је ли ово кућа бабе Ђурђе?“

„Јест.“

„Је ли она ту?“

„Јест, овдје је,“ одговори Ђубица и врати се одмах у кућу. Момак одмах за њом фук у кућу и не питајући оће ли ући. Чим уђе, назва: „добро, јутро, стрина!“ старој Ђурђи, која се тек дигла билаше и крај ватре сјела. „Добра ти срећа, синко!“ одговори Ђурђа, ЕКА ставши, те и њему начине, да сједе. „Како сте, стрина, како живите?“ заупита је, сиједајући, момак. „Доста танко, синко, али опет није ни робља, но ја и та ђевојчица, па се крпимо и то доста мучно, но опрости, што те питам, окле би ти?“ „Ја из Дубочице, знаш, син Петра Мирковића.“ „За Бога, ће те ја не познајем, а Петра знам и знам ти и мајку, она често код мене долази.“ „Ја замота’ се у ову капотину, а завеза главу, ово је јутрос студено, а богме ријетко си ме и гледала, па откуд ћеш ме и познати.“

„А окле тако зором јутрос, синко!?“

„Право од куће.“

„Докле, ако Бог-да?“

„Мило ми било сићи нешто код тебе.“

„Бог се на тебе смиловао, а које је добро?“

„Мислио сам, да и прије дођем, да те нешто питам, но овај млади поп и забрањује, па с тога и дођох јутрос овако рано.“

„Е, такви је ови млади свијет, а душе ми, тај исти попо, да му није мене било, давно би трсио. Доста сам га пута, ка’ из огња извадила. Но шћаше стари поп, Бог му души дао, чим му се шћаше полоши које у кући, дођи код мене, а ја га научи и дади му по ће-који лијек, па ми сад тако његов син наплаћује, те одбија свијет од мене.“

„Мнозини си ваљала, Бог ти души дао!“

„Малина то признају, а, душе ми, ће се кајати.“

„Да, многи кажу, да не знате ништа, но теке што нагађате, а мени је мајка причала, да ти све можеш погодити, што ће се човјеку догодити, па ми је баш она и рекла, да дођем код тебе.“

„Знала сам, синко, за достину, да им није мене било, не би их данас живијех било, па сад они могу зборити, шта оће, но да чујем, што си дошао?“

„Сад, ка' знаш, ови стари капетан остара, брзо ће га промијенити, а ја сам од куће, као што знаш, доста добре; па сам дошао к теби, да ми отвориш, да ли се имам рашта мучити, да га неће мене дати.“

Она тада узе карте, поче их превртати. Пошље мало застаде и поче причати: „Отац ти је жив и мајка, скоро си се оженио, жена ти је згодна,“ па ту застаде. „Имамо ли које дијете?“ запита ју момак. „Немате, али ћете скоро добити једно и то мушко. Кућа ви је добро; у кући сте погодни, но имате крај куће неке, не прими ми Боже за гријех, те ве муте по мало. Али, ако будете ка' до сада, неће ви ништа моћи.“ „Добро, за то си добро погодила, но имам ли се надати за оно, што те питах?“ „Имаш, синко, душе ми; само ће они стари подурати још неколико година, а је добар, па ће га дати тебе, ако се будеш трудио и радио свом оцем да те познају.“ Кад чу ово он, маче капуљу од капота са главе, разви шал, а окрену грб капетански, којег бјеше укрио и рече: „Зар ти тако знаш погађати? Кажеш, да ће стари (капетан) још дуго подурати, а он је збачен, ја сам на његово мјесто стављен. Тако ли ти народ мамиш и вараш? Ти се мећеш, да знаш оно, што само Бог зна. На поље!“ викну млади капетан, шчепавши је за руку, те је истиште на поље. Таман бјеше сунце огријало. Двојица, коју бјеше капетан оставио у шуми, близу куће, дотрчаше, узеше стару врачарицу, проведоше кроза село, те ју бачише у тамницу. Капетан пак посла наредбу у капетанију, да ће се много строжије казнити сви они, који буду што-год врачали или мађијали; а тако и они, који буду ишли код врачара и мађионичара. Тако „стрина“ послужи за примјер другијема, те се од безаконог врачања отклонише.

Лука П. Кужић, учитељ.

НАД УВЕЛИМ ЦВ'ЈЕТОМ...

Небеса су тамна. Облакови густе
Заклањају пр'јесто Свемоћнога Бога;
И природа спава. Све у санку тоне —
Само душа моја нема мира свога;

У пучини мора горчине и јада
Она сама блуди — тражећ' слику милу...
Мир и покој бјега од њезина лика,
И у тихој ноћи сн'јева прошлост билу;

... Над увелим цв'јетом будућности златне
Она дјева сузе и проклиње дане —
А од дивних снова — што нам прошлост красе —
Постадоше сада неиздјечне ране.

Бос. Петровац.

Богдан—Крајишник.

ИЗ НАРОДЊЕГ ЖИВОТА

Обичаји око Божића из Морачкијех крајева

Приближежио Проћик.

Неће испред Божића зове Петар Ђуров, пошто се већ сумрачило: О Лука Јованов, море, ој!

— Који зва, неборе, ко? — Лука му се одазва.

— Добро вече!

— Добра ти срећа!

— А да оћемо ли ће ноћас на сједник ја?

— Оћемо, рече Милисав, горје у кућу Шћепанову.

— А да еламо, но узми мало ђузине, да пушимо, е ја немам нако јанице, да ми не вада у чибук.

Жена Петрова из куће породи домаћину: Како, те болан, није стид искати ђузине, а имаш јанице?

— Мучи, бестијо, дако га преварим да дофесе пуну ћесу, да ноћас пушимо, јер знаш, да ми је нестало и нема у тој дубини више ђавоља кап, а то мало, што је у канавети, штедим за стидна госта, а иде ми и Божић, па хоћу да имам на Божић свега што је лијепо.

— Бога ми ћу ја казати ђеверу Луци, да ви не да ђавољу кап; чујеш ти њих, како су се здоговорили, да му сирوماху попуше оно мало дувана, а он је све љето носио воду и залијевао га.

Ноћ је мрачна, види се машале луча, дозивају се сељани: а да ајте да идемо, ајте де.

— Ђе ћемо, море?

— Горје у кућу Шћепанову.

Зове Милисав: О Новаче-е-е!

— Еј море!

— Добро вече!

— Добра ти срећа!

— А да изађи горје, да мало посједимо и да се поразговарамо.

— Ја готово, Милисаве, не могу, јер сам ваздан носио лист. а нешто сам и око овијек плотина радио, па сам уморан.

— Ајде Бога ти, а и ја сам радио цео дан, па ево идем, а ти си млађи од мене, е ћемо виђети, ће ћемо по мало ракије купити за Божић.

— Доћи ћу.

Прикупља се сијело у кући Шћепановој; ватра се велика букари; улази један по један. Улази Милисав: Добро вече ви!

— Добра ти срећа, оди Милисаве!

Сви устану на ноге, жене свијетле лучем. Оди, Милисаве, сједи овђе.

— Немојте се дизати, Бога ви, ја ћу сјести ће му драго.

— Нећеш бога ми него овђе.

Начињеше му на кревет близу ватре, простријеше сламе, а по слами простријеше поњаву и турише једну струку.

Ево, Милисаве, па се наслони. Сједе Милисав, а долази Петар, брат Милисавов: Добро ви вече!

— Добра ти срећа, стрико. Прођи, Петре, сједи горе код Милисава — рече стари Јагош.

— Ја нећу ниђе друго наоко пред огањ.

— Ама ела, товјече, шта ћеш ту на земљи, љепше ти је на кревету.

— А да кад нећу ниђе друго, без ја ће оћу; ја теферича нећу, то је за господу, а ја Курес, Оцико! Стари, овђе код тебе спуштити, као што је Бог рекао; је ли тако, Јагошу, Бога ти?

— Тако је јадан, али стани да ти ћевојка простре мало сламе. Простријеше сламу и хтједоше да простру по њој струку.

— Мичи, ћевојко, ту хаљину, нећу ја то, ја само сједим на мојој цоки, што ми је баба скројила; те су простирке за Шћепана; он је учио чколу у намастир, па је господив, а ја ћу таман овако, и сједе врх своје кабанице, а опружи ноге пут ватре.

Чекај ками ти, да ти барем турим што под руку, да се наслониш!

Мичи то, нећу ја наслањача, нијесам баба, да се наслањам. Долази Лука — добро вече!

Добра ти срећа!

Ада једва дођог, ништа се не види.

Прођи, Луко, горе код Милисава.

— Ја нећу ниђе без код Петра.

Немој вала баш ниђе без код мене, говори Петар, а ја сам ти донио јањице, да ти савијем као господину цингар.

Сједе Лука код Петра и говори му: Ћути богаљу и с твојом јањицом, то не ваља попио ђаво, него је у мене дуван, они пусти крцо, свака му симсија ваља грош.

— Збориш ли ти збиља то истином?

— Зборим вала, да ти ништа не кропим.

Ти Бога ми онда ништа не знаш, а мени је дао Јанко за пола оке тврду плету, а ево га ђе дође, — јеси ли, Јанко, де?

Шта болан?

Дао плету за ону моју јањицу у Колашин?

— Какву јањицу болан шта причаш ти?! Оно је ђузина, а не јањица, а права јањица у Подгорици се не може купити мање од двије плете.

Онда ни ти не знаш шта збориш, виђи Бого ти, Јагошу, шта говори и напуни.

Јагош пуни и дими од назови јањице.

Улази Новак и назива: добро вече, људи!

Ходи, добра ти срећа, Новаче.

Подигне се Милисав и рече: прођи, Новаче, ође је сам ја.

— Нећу, човјече, тако ми Бога.

Оћеш, оћеш.

— Ама нећу вала, него ту до тебе; сједа и говори: шта то бијасте нешто загламили?

— Долазе, и остали, сваки сиједа.

— Нијесмо ми загламили одговара Петар — нег се разговарамо као људи, па ето шта неш, не може свако бити мудар као ти.

— Богме је, Петре, данас мало мудријех међу нама, јер је мука бити мудар.

— Вала, Петре, ја и ако нијесам мудар и као ти вилософ, али исто нијесам грђи од тебе — јесам ли право казао, Лука, Боготи?

— Не знам, брате, Богоми ништа; ви све нешто говорите под госпоцку, па ве ја и неразумијем.

— Не зборим ја под госпоцку зао ти ручак, но Новак и Шћепан, а ја с тобом под нашки говорим, је ли тако?

— Јест вала, тако.

— Ви, Бого ми, не знате никако, но све нешто тутолите — рече Шћепан.

— Петар се исправи с наслона, па му рече: „Ја Бога ми знам без икакве чколе боље него ти да си учио у Петрибур, камене збиља, камени камене; а ја сам говорио и са владикама и милистрима, па и са Љубишом, онијем мудријем Соломуном,

што га немаше до Стамбола, па ми нијесу мане нашли, а не ти и Новак, који не знате колико ја кад спавам. Јесам ли им право рекао, Лука, кажи вјере ти?

— Јеси ја дан, а да како. Тако их ти искреши, па нека знаду ко смо ми..

Е, кад је тако, дај ми сад да напуним из твоје ћесе, па да замурафим.

— Ођу и ево ти ћеса, па пуну симсију напуни.

Узе Петар и напуни, па му кесу поврати.

Дај, Лука, и мени да напуним — рече Шћепан, — а Петар: — недај — нећеш ђаво попио.

— Ада како си ти узео!

— Ја сам узео и баста ми, мени је дао од страха, а вама неда — недај ни једне капи.

— Чујеш ли Лука што рече Петар, е си му дао од страха.

— Јесам, Јагошу, али од Божјега, а не од његова.

Све у кући оће да попуца од смијеха овоме њином разговору.

Милисав завика с кревета: „Прекините људи ту вашу шалу и лакрдију, па дајте, да се разговарамо шта ћемо од Божића, имамо ли га с тим чекати.

— Петар му одговори: „Ја Бого ми имам. Донио сам данас из Павла млињара 4 ока сланине, а заклао једну козу јалову, а купио 8 ока ракије шљиве у Буђевину, па чик ви га дођите.

— Нијесмо ни ми без ништа — одговори Новак, — па и ако немамо ка' и ти, човјече.

— Не знам ја што ти, Новаче, мудрујеш, само ја знам, да сву годину мислим какоћу љепше да проведем Божић, е је он најстарији дан у години, у који се Родио Ристос Бог, којему се ја молим овако: Скинем капу, па се окренем к намастиру и говорим: „Помози Боже и Божићу, опрости ми моја сагрешенија и сачувај ми ово ђеце, што си ми дао, и мене и ону бабу“, — па читам: Оче наш иже јеси на небеси, да се свети име твое, да приде царство твое, да буде воља твоја, јако на небеси и на земљи љеб наш дај нам данас, и остави нам дугове наше, јакоже и ми остављамо дужницима нашим, и не уведи нас у искушење, но не избави од лукавога“ па ми па ову молитву никакав калуђер не може рећи ништа, па да је дошао из Св. Горе.

— А 'ну, чојече Божи некате тога, но да видимо како ћемо се полазити — рече Милисав.

— Како год оћете — зачу се глас са свијех страна.

— Мени се чини — рече Новак — по једно чељаде из куће кућу да полази, и доста је, само да видими коће с ким.

— А камо те, Новаче? — рече Милисав.

— Ево ме, Милисаве.

— Дајте, људи, послушајте мене, па како ја речем, тако нека буде.

— А како, Милисаве? — рече Јанко.

— Дајте људи, најприје дођите сви у мене, па у Луке, па тако у свијех редом. Ми смо браћа, није био до сад обичај, да по једно чељаде иде, него сви, и мало и велико, као једна кућа, па да се брацки изљубимо и изгрлимо, јер Бог зна оће-моли сви опет дочекати другога Божића. — Пристајете ли овако сви?

— Пристајемо Бога ми сви, тако Бог и заповиједа.

По ноћи је већ прошло, дижу се да иду кућама. Пита Петар Луку: Ђе ћемо болан у бадњаке сјутра?

— Ја ђе му драго. Усејци сирову палицу, па што Бог дадне.

— Добра ноћ! добра ноћ! — разилазе се сви.

— Чувај ту јањицу немој је стопити, о Петре!

— Не бој се ти јањици, но чувај ти ћесу. Збогом! — збогом!!..

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
(Свршиће се.)
CRNOJEVIĆ

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

Пивјанин Бајо и Фочић Мурат-ага

Вино пијо Пивљанине Бајо,
На бијелу од камена кулу,
У широку Рисну и Перасту;
Пијућ' вино Бајо проговара:
„А тако ми Бога великога,
Како славни Ђурђев-данак дође,
Ја ћу чету малу покупити,
Чету малу тридесет хајдука,
Па ћу ићи мојој ђедовини
У широку Пиву валовиту,
Окле су ме ишћерали Турци,
Има пуно дванаест година,
Та опомени моје јаде љуте.
Ево има дванаест година,
Одка Турчин Фочић Мурат-ага,
Са његово тридесет делија,
Освојио Пиву валовиту,
Па јој грдни зулум учинио:
Узео им коње од јахања,
На плећи им турио самаре;
Узео им изорне волове,
На рамо им турио јармове;
Ђегод нађе лијепе ђевојке,
Све је љуби по неђељу дана,
Са његово тридесет делија;
А ђе нађе лијепе невјесте
Баш невјесте скоро доведене,
Све је љуби по неђељу дана,
Иза жива мужа побратиме.
„Пржи коке, а љуби ђевојке,
А Трећину носи имовине.“
Што се Бајо Богу зарекао,
То је Бајо био учинио. —
Како славни Ђурђев данак дође,
Он покупи тридесет ајдука,
Ђе год нађе доброга јунака
Све по пушци и по десној руци,
Који може стићи и утећи,

На тијесну мјесту причекати
 И рањена друга прихватити.
 А пред њима до пет арамбаша:
 Прво соко Пивљанине Бајо,
 А друго је од Бањана Јанко,
 А треће је од Клиса Бориша,
 А четврто од Риђана Божо,
 Пето бјеше од Зминице Рајко.

Па навише лако пролагано,
 Док дођоше на Риђане равне
 Покрај куле од Риђана Божо.
 Тада рече од Риђана Божо:

„Погледајте браћо моја драга,
 Каква ми је од камена кула,
 Окле су ме ишћерали Турци,
 А моја је опушћела кула,
 Потамјела и поманатила“

Па га грозне сузе пропадоше...

„Рече соко Пивљанине Бајо:

„Та луд ли си драги побратиме,

Ја да дођем Пиви валовитој,

Па да видим од камена кулу,

Ја бих јунак грлом зашјевао“

Па отоле Срби окренуше,

Док дођоше у Бањане равне,

Покрај куле од Бањана Јанко.

Тада рече од Бањана Јанко:

„Погледајте браћо моја драга,

Каква ми је од камена кула,

Потамјела и поманатила,

Отле су ме ишћерали Турци,

А моја је опушћела кула“.

Па га грозне сузе пропадоше.

Рече соко Пивљанине Бајо:

„Та луд ли си, драги побратиме,

Не бих река, да би заплакао

Нити моје ти плашио друштво.“

Па хајдуци од'тле окренули,

Док дођоше у село Зминицу,

Покрај куле од Зминице Рајко.

Тада рече од Зминице Рајко:

„Побратиме Пивљанине Бајо!

Ну погледај моју танку кулу,

Опушћелу и о сироћелу,

Потамјелу и поманатилу. —

Отле су ме ишћерали Турци.“

Па га топле сузе пропадоше...

Но што рече Пивљанине Бајо:

„Ајд не лудуј, драги побратиме,

Немој топле сузе прољевати,

Нит ми плашит' у чети дружину.“
 Па ето их лако полагаано,
 Док дођоше на Клисане равне,
 Покрај куле од Клиса Борише.
 Тада рече од Клиса Бориша:
 „Погледате браћо моја драга,
 Каква ми је од камена кула:
 Потамјела и поманатила,
 Опушћела и осироћела,
 Окле су ме ишћерали Турци“.
 Па га топле сузе пропадоше.
 Рече соко Пивљанине Бајо:
 „Побратиме од Клиса Бориша,
 Зашто плачеш за бијелом кулом?
 Доста ћемо кула направити
 По широку Рисну и Перасту.“
 И отоле чета окренула,
 Па навила Дуги и Голији,
 По врх равне Пиве валовите.
 Тад погледа Пивљанине Бајо
 Своју бјелу од камена кулу:
 Са три стране кров јој опануо,
 Са четврте совом подупрта,
 На свјетлом бијелијем:
 В Пиве равна моја ћедовино,
 Ево има дванаест година,
 Како су те Турци посвојили,
 А вељи ти зулум ударили,
 Па све чине како им је драго:
 Узели ти коње од јахања,
 Узели ти изорне волове,
 На плећи им турили самаре,
 А на рамо метнули јармове.
 Прже коке, а љубе ђевојке,
 А још љубе вјеренице љубе,
 Баш које су скоро доведене.
 Не даду се женит', ни удават,
 Постараше лијепе ђевојке;
 Постараше момчад нежењена,
 Све ти пеку јањце од оваца.“
 Кад дођоше на воду Голију,
 Ту је чета починула била;
 Ко је жедан ледне воде пије;
 Ко је гладан он ти леба ије;
 Ко ли страшљив притеже опанке;
 Ко ли јунак о оружју ради.
 Ту их тавна ноћца прихватила,
 А бјели их данак оставио,
 Ту су Срби ватру наложили
 И туна су нојду коначили.

Кад у јутро, јутро освануло,
 Освануло и сунце грануло,
 Хајдуци се били опремили.
 Кад на подне навалило сунце,
 Док ево ти низ планину овце:
 Има брава хиљаду оваца,
 А пред њима тридест ђевојака.
 Ту су цуре стадо напојиле,
 Напојиле па запландовале
 У силноме хладу буковоме.
 Рече соко Пивљанине Бајо:
 „Имаде ли у дружини друга,
 Да обиде оно пландовиште,
 Окле ли су пребијеле овце?“
 Сва дружина ником поникоше,
 И у црну земљу погледаше.
 Не нађе се у дружини друга,
 Да обиде овче пландовиште.
 Но да видиш Пивљанина Баја,
 Он довати цека до ремика;
 Који прима литру тученика
 И петоро зрна ливеника,
 Па га ето овцем пландовишту,
 Док су наја тридест ђевојака
 Остале и покидеbele.
 Њима Бајо помоћ натурис;
 Божја помоћ пристаде ђевојке!
 А ђевојке на ноге скоцише,
 И Божју му помоћ прихватиле.
 Тада рече Пивљанине Бајо:
 „О Бога ви, пристале ђевојке,
 Ђе су вама овчарски чобани.
 Да чувају од вукова овце?“
 А ђевојке зашле бесједити:
 „О Бога нам од горе хајдуче!
 Ево има дванаест година,
 Ка' се диже Фочић Мурат ага,
 Са својјем сином Мемед-агом
 И с' његово тридесет делија:
 Узели ни коње од јахања,
 Узели ни изорне волове;
 На плећи ни турили самаре,
 А на рамо метнули јармове
 И трећину носе имовине.
 Све би њима јаде опростили,
 Но с' не даду женит', ни удават';
 Све ни пеку јањце од оваца,
 А све љубе вјеренице љубе,
 Које но су скоро доведене;
 Прже коке, а љубе ђевојке:

Не би смо ти јаде исказали
 Баш за седам бијелијех дана,
 Што ни чини Фочић Мурат-ага,
 Са његово тридесет делија.“
 Рече соко Пивљанине Бајо:
 „О Бога ви пристале ђевојке!
 Када дође Фочић Мурат-ага
 У широку Пиву валовиту
 Помиње ли Пивљанина Баја?
 А ђевојке тада бесједиле:
 „Не вријеђај, наше ране љуте,
 Да је нама у животу Бајо,
 Не би Бајо 'вако допуштио,
 Да не прште краичници Турци!“
 Тада рече Пивљанине Бајо:
 „Ја сам главом Пивљанине Бајо;
 Ово ти је, а другога нема.“
 Када чуле прикладне ђевојке,
 Па овако цуре бесједиле:
 „Благо нама данас до вијека!
 Савише се око врата Бају,
 Као змије о црноме трну.
 Пита цуре Пивљанине Бајо:
 „Де је сада Фочић Мурат-ага?“
 А ђевојке њему бесједиле:
 „Мили стрико, Пивљанине Бајо!
 Сад ће доћи Фочић Мурат-ага,
 Неће проћи пуно до сахала,
 Да се купље у воду студену,
 Са његово тридесет делија.
 Ми хоћемо њему да перемо,
 Баш њихово рухо и ођело
 И печемо јањце од оваца.“
 Кад то зачу Пивљанине Бајо,
 Поврати се у своју дружину,
 Па дружини ријеч проговара:
 „Браћо моја и дружино драга!
 Сад ће Фочић Мурат-ага доћи
 Са његово тридесет делија,
 Да се купље у воду студену,
 Но сад, браћо, ако Бога знате,
 Не би смо ли њима ударили,
 Дако би ни Бог и срећа дала,
 Дако би смо погубили Турке,
 И њихове придобили главе,
 Још њихово рухо и оружје.“
 Рече саско од Риђана Божо:
 „Чујте мене, моја браћо драга,
 Ја сам ноћас грдан сан уснио,
 Ђе доласе тридест голубова,

Сваки вама паде на рамена,
 А долеће црна кукавица,
 Она паде мене на рамену, —
 Ођу данас браћо погинути
 У високу Дугу и Голију.“
 Овако му проговара Бајо:
 „Ајд’ не лудуј, драги побратиме,
 Сан је тлапња, а Бог је истина,
 Нема смрти без Ђурђева дана!“

Тада Бајо разредио друштво
 Око пута с’ обадвије стране
 И тако им наредио Бајо:

Да ниједан пушке не истури,
 Док не пукне његов џефердаре
 На Турчина Фочић Мурат-агу.
 Сложни били па се насулили,
 Сваки оде око друма пута,
 Како им је наредио Бајо.

Бајо сједе на сред друма пута,
 Па за камен чело заклонио,
 А на камен џека наслонио,
 Те он чека Фочић Мурат-агу.

Мало стало, дуго не трајало,
 Док свонци Фочић Мурат-аге,
 На лабуду коју од мердана,
 А за њиме тридесет делија
 Са тридесет коња од мердана.

А какав је Фочић Мурат-ага:
 Колико је Турчин осилио,
 На Лабуда ноге прекретлио,
 У руке му седефли тамбура
 Јасно куда танко попијева,
 Припијева Пивљанпна Баја.

Још овако Турчин проговара:
 „Сад да ти се подигнути, Бајо,
 Да погледаш Фочић Мурат-агу,
 Са његово тридесет делија
 У широкој Пиви валовитој,
 Какав зулум чини јадној раји!“

А то Бајо и слуша и гледа,
 По танкој га пушки сагледао,
 Па је џека Богом закумио:
 „Богом брате, бистри џефердаре,
 Прифати ми ватру на табану,
 За око те ни молити нећу.
 Па је џеку ватру наложио,
 Згодно гађа, љепше погодио
 У ковије међу очи двије,
 Прште њему чело на четворо,
 Падеше му очи на долину,

Би рекао и би се закleo,
 Да су њему на поклеку биле.
 Пуче једна пушка од Турака,
 Те погоди доброга јунака,
 Барјактара од Риђана Божга, —
 Паде јунак у траву на главу,
 Ни жива га земља не шчекала.
 Запуцаше пушке од хајдука,
 Те убише тридесет Турака,
 Па им русе посјекоше главе.
 Узеше им тридест седленика
 И узеше рухо и оружје.
 Укопаше од Риђана Божга
 Укопаше, па га ожалише
 И дивно му гроба окитише
 Са тридесет од Турака глава.
 Тад запева Пивљанине Бајо:
 „Сад да ти се подигнути, побро!
 Како смо те добро осветили,
 А још боље гроба окитили
 Са тридесет од Турака глава.
 Весели се моја ђедовино,
 Ђедовино Пиво валовима,
 Јер с' опрости тешкога сужанства
 Од Турчина Фочић Мурат-аге
 И његово тридесет делија!“
 Онда се срџи дојраше,
 Док добоше Риену и Нерасту
 На Бајову пребијелу кулу.
 Па с' Турака дијелише благо,
 А и Божу дио учинише:
 Има стару на оцаку мајку, —
 Послаше јој готовину благо,
 Што би Божга на дио допало;
 Послаше јој коња седленика,
 Што би Божу на дио дошао
 И Божово рухо и оружје,
 У сахрану остаралој мајци,
 Да се храни за живота свога.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ

Из збирке **Мираша Буквића, Васојевића**

I.

Ја направи баштицу,
 Као рајеку звјездицу;
 Па посади ружице,
 Да примами цурице.
 Лјепа башта и красна,
 У њу цв'јећа мирисна:
 Ту је јаблан и биље,
 Љепи чубар босиље,
 Каранфио, рузмарин,
 И калопер цв'јећа син;
 Ал' да видиш цурицу
 Дође купит', ружицу,
 Не дадо јој ружицу,
 Док ми даде душицу;
 Још ми иска рузмарин,
 Донес', душо, да љубим!
 Даћу, драга, даћу да,
 Само дај ми своја два
 Оћу, драги, како не
 Чекај зора док сване.

CRNE GORE ĐURĐE
 II. CRNOJEVIĆ

Крај улице на чардаку
 Милка тугује,
 Полагано у одају
 Да ко не чује;
 Полагано ниским гласом
 Млада попјева,
 На авлији свога двора
 Често оклева.
 Чекајући драго своје
 Дан јој пролази,
 Гледећ' сокак еда драгог
 Да је полази...
 Чекала је дуго драго,
 Ал' јој не дође;
 Тад се назад повратила
 Иа пјеват' пође:
 Драго моје, сунце јарко,
 Што ми не дође,
 Но ми мали ови вијек
 Жалосно прође!?
 Дођи, драги, мојој башти,
 Или у дворе —

Пјеваћемо, играћемо
           До рујне зоре;
 Чекаћу те, пјеваћу ти
           Докле дођеш ти,
 А кад дођеш тад ћемо се
           Загрдити ми:
 — Пољубићу твоје лице
           И обрве те.

III.

Ах! стисни, стисни те њежне груди,
 Да се у њима срце разбуди.
 Наслон' се, драга, на срце мало,
 Виђи кудали, или је престало;
 Ако не куца нема ни мене,
 Докле га душа твоја покрене —
 Па тад ћеш знати љубав шта вреди,
 Загрл' ме, драга, љуби не штеди.
 С пољубцем твојим, жив ћу изаћи,
 Сва ће се туга са срца маћи —
 Па зашто нећеш мене љубити!?
 Природа прети нас неће бити;
 Кад мене нема, никог не било —
 Љуби ме зато док си ми мило!?

BIBLIOTEKA
 NACIONALNA
 CRNE GORE
 IV
 ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Кад ливаде косаху
 Три ме момка просаху;
 Кад ливаде пластише,
 Сви се мене одбише;
 Веће дође прољеће —
 Сад ме нико неће
 Неће који да ми рече
 Макар: добро вече!.

V.

О ђевојко бјела
 Били ме узела?
 Ја бих те узела,
 Но ме мати смела:
 Каза мати Тати —
 Он да ме умлати.

VI.

Ливаде се зелене,
 А ђевојке румене;
 На ливади цв'јет мио,
 Ја сам једну љубио:
 Била ми је премила,

Јер ме љепо љубила,
 Красна бјеше милена,
 За љубљење створена,
 Створена јој ножица,
 Створена јој ручица,
 Још румена у лице,
 Милостива на срце,
 Танког збора и гласа,
 Руса коса до паса,
 Танка преко сриједе,
 Да бећаре доведе.
 Кад с бећаром говори,
 Да му срце раствори ;
 А још кад га погледи —
 Душу да му повреди ;
 А кад мене дотазне,
 Сваку жалост одмакне ;
 А кад мене пољуби,
 Сваку тугу изгуби ;
 Кад ме млада загрли,
 Цијелог ме весели —
 Такав не би наша цв'јет,
 Да сам проша цио свјет.

VII
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ
 Сунчево, соколово,
 Демирово, деспитово
 Демир паде у ливаде,
 За њим буде гологлаве :
 Ће се сташе, ту се клаше —
 Преко фира, без обзира ;
 Прек' обора, без говора ;
 Преко прага без чапрага ;
 Преко куће без обуће ;
 Преко поља, без покоља ;
 Преко дуба, а без зуба. —

Не ваља се.

Не ваља се кад ко полази у свијет да се љуби с домаћијем чеља-
 дима (да не умре у свијету).
 ” ” ” торину преносити у петак (јер неће напредовати стока).
 ” ” ” звиждукати у кући (да се не купе мишеви).
 ” ” ” говорити „злтвори“ врата (да се не ископа кућа).
 ” ” ” огуљеним прутом ћерати овце или говеда (да им се не
 гули кожа).

- Не ваља се омијерати пушком на човјека (јер тијем слуги, да ће погинути).
- ” ” ” да дијете врти жишком наоколо (да не мокри постељу).
- ” ” ” кад умре дијете, па, кад га упојају, купати мотиком (цапуном) о гроб (јер неће женска више рађати дјеце).
- ” ” ” женској пријећи преко бадњака (да се не рађају ђевојке у кући).
- ” ” ” у пера од црног лука пухати (јер се суши лук).
- ” ” ” звиждукати кад грми (јер је то вражеја пјесма, а гром гађе врага).
- ” ” ” на Божић док истече сунце кршити дрва на ватру (да се не просипље стока).
- ” ” ” бривати у петак (да не боли глава).
- ” ” ” маломе дјетету говорити „муч“ (да не остане нијемо).
- ” ” ” лежати на лијевој страни (због злијех духова).
- ” ” ” дјетету прије него напуни годину да види мјесец (јер ће бити врље).
- ” ” ” жени родилји јести рибе (да јој не умиру дјеца).
- ” ” ” жени трудној јести кљијена *) (да јој дјеца не бљују).
- ” ” ” бити ласицу (јер ће доћи, па прогристи хаљине или косу очупати).
- ” ” ” змија или жаба да стоји у кући (јер се сир надуцује).
- ” ” ” трудној жени да види зеча (јер ће јој дијете бити разрокасто).
- ” ” ” стављати на вериге палицу (да вуци не кољу браве).
- ” ” ” пријећи преко мрца (да се не потенчи).
- ” ” ” пошто зађе сунце зајмати ватру (да се пчеле не пуштају.)
- ” ” ” снавати преку Еону, да кад ко умре (да се душа мртвога не снује око триједи).
- ” ” ” да жена преде кад пролази мимо човјека (да човјек не погине у рату).
- ” ” ” чешљати у петак (да се вуци не вију око стоке).
- ” ” ” младој невјести прве године, кад се доведе, да нћи на обоје поклада т. ј. на месне и бијеле, дома (јер јој неће дјеца напредовати).
- ” ” ” пред трудном женом вадити нож (да јој дијетене буде врље).
- ” ” ” у петак избацати ђубре, нити радити што око стоке (јер се петак сматра као животињски светац).
- ” ” ” ложити на ватру триовину (да се не истражи кућа).
- ” ” ” крпити што при себе (да не убије пушка).
- ” ” ” врћи ћеповима по празном гувну (земљи) (да се воловима не набија шија).
- ” ” ” јести бијелога лука кад идемо у уљаник (да не уједају пчеле).
- ” ” ” зајмати соли пошто мркне (јер неће у кући бити бирићета).

Приближеио Стеван А. Дреџун,
ученик Бог.-Учит. Школе.

*) Врста

Загонетке.

„Вран граче на врх црне драче, скројте ми црне гаће, да не грачем на врх црне драче.“ (котао на вериге).

„Синоћ падох с' кобиле, не убих се ни мало, наоко пуче и трбух“ (орак).

„Завика једноного: хај двоного, изједе ме четвороного.“ (струк зеља).

„Роди кобила кост, а кост дијете, не шће дијете за кости материном, но за бабом кобилем.“ (кокош, јаре и пилићи).

„Иде међед планином, баца вуну јарином, а јарином тушицу, а тушицом вељу вуну.“ (човјек кад пуши у симсију).

„Два се бора ударише, све се гране протресосе, а четири не могоше.“ (овнови кад се бију).

„Сјекутићи сијеку, вукотићи вуку, а сам браћа превраћа.“ (залогај у устима, зуби и језик).

„Имам два брата, кад бјеху слијепи ваистину мили ми бјеху, кад прогледаше ах! омрзоше.“ (Опанци док су здрави мили су човјеку, а кад пршну омрзну).

„Скочи овца преко доца и прескочи 303 коца.“ (сохиља на стативе).

„Печен зец у скрињици спи.“ (боца ракије).

„Зелен бор коња јаше, зелена му кита бјеше, а под китом краста бјеше.“ (струк кукуруза.)

„Клинда виси, пемда жђа, клинда пемду извунда, за то пемда и не зна.“ (кад се масло прави).

„Буква петгоростуба, на сваки стуб три јајца.“ (рука, прсти и на њима зглобови).

„Овчи тор, а говеђе бутце.“ (Коканци, чарапе).

„У редепа два репа, у млије две змије, у Мајута два фута“ (ножице).

„Кокот кука на ријечи, — куку мени до Бога, све поље позобах, а ни још се не назобах.“ (млин).

„Озго тата, оздо мама, међу њима дивинушка дијете.“ (хлеб, међу сачем и пријешњом).

„Дванајест баба у једну се крљу ваља.“ (дрвено коло изрезато на 12 пера, помоћу ког се млин окреће).

„Црвен дука покрај лука пасе!! (кокот)

„Отуд иде крко, носи јаре мртво, сrete га јуриш: куд то јаре гуриш? носим га кнезу, да му га привалим к' месу.“ (кожа, која употребљена мјесто вреће за жито, па је чојвек носи, да је утовари на магаре).

Прибљежио: Стеван Л. Лопичић,
ученик Бог-Учит. Школе.

НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ

Прикупио **Перо Томов Поповић**, ученик Бог-Учит. Школе.

„По челу ме гладиш, а срце ми вадиш.“ (каже се, кад је неко са другим тек спољашње лијепо, а кад би му пало с' руке, би га сатро).

„Тешко каши, чекајући туђе млијеко.“ (Значи: тешко оном, који се сасвим ослања на другог).

„Не гризе црв свако дрво.“ (Значи, да један зао човјек не може сваком да шкоди, особито ко је сталан и издржљив).

„Бољи је свој врањевић, него туђ соколовић.“ (Каже се, да је боље оно, што је наше сопствено, него туђе, па макар најбоље оно туђе било).

„Ко се споро диже и обвојци му гину.“ (Каже се, ко не иде на неки посао у вријеме, да од њега и најмања корист бјежи).

„Мачки од игре, а мишу од плача.“ (Каже се, кад се уфати сиромаш са каквим богаташем у парницу, или нејаки са јаким у рвању).

„Не лаје кучка села ради, него себе ради.“ (Каже се за човјека, који говори нешто тобож у корист другог спољашње, а говори за своју корист, којој се отуда нада).

„Ако кучка клечи, свој реп мечи.“ (Значи, ако ко зло чини сам плаћа).

„Ћ себи мајка, к себи кћерца.“ (Значи, да је најрадији себи добро, више него иком другом).

„Узајам се краве лижу.“ (Значи, да и тврдица ће учинити добро, од куд се нада добити за то награду).

„Повраз се пелијежу руга, а оба су омрњени друга.“ (Каже се, кад се неко руга себи равном по манама и по достојанству).

„У јада нема нада.“ (Значи, да у оно, што је рђаво и слабо, не може се човјек добру надати).

„Ко ради, Бог му не брани.“ (Каже се, кад неко ради марљиво, па у том раду напредује).

„И мачка се испод себе брани.“ (Каже се, кад се поноси ко на каквим сиромашом, па се овај почне бранити).

„Немој ме жалити козијем веком.“ (Каже се, кад један жали другог тек ријечима).

„Кућа договори, село одговори.“ (Значи, ће је слоге и послужности може свачему одговорити).

„Не мећи прсте међу туђа врата.“ (Рече се, кад се ко радо мијеша у туђе послове).

„Кад много грми, мање находи.“ (Значи, ко много говори, да мање твори).

„Не дави се ђаво с кашом.“ (Каже се за човјека, који умије да се извуче из какве год опасности).

„Немој ми предавати рог за свијећу.“ (Рече се, кад се неко оће да учини добар ријечима и да оправда неку своју погрешку).

„Рани тић полетић.“ (Значи, ко урани на неком раду, вазда ће му рад поћи за руком).

НАРОДНЕ ИГРЕ

Јежева

Ова се игра често употребљава, а највише на оним сијелима, гдје нема више од десет друга.

Ево како се игра:

Пађу се двојица, који су најхитрији у томе друштву, сједну на сред куће, па им ставе по једну јаку палицу испод кољена и обухвате рукама

тако, да им дође на прегибу, гдје се саставља локатна цијев са мишицом; свежу им руке са танким конопцем, да их не могу маћи, нити да им се цалица може измаћи.

Кад се тако уреде, остану на сред куће непомично, а један од њиховијех другова даје им знак, да започињу своју радњу.

Они се почну ћишкати поткопавајући један другога прстима од нога, не би ли који кога обалио. Кад се који обали, онај га други ћишка преко куће, али се често случуи, да и онај други пане, па се оба копрцају, не би ли се који дигао.

Онај, који је хитрији, дигне се и ћишка онога другога, док га доћера на оно мјесто, гдје је просута вода нарочито за њих, да се нејачи оглиба. Због тога, што изгледају као јежеви, кад се ваљају по кући, та се игра и назива — јежева.

Д и њ а

Кад је год каква скупштина, скупи се безброј дјеце, и сметају у неколико рад истој скупштини.

Али се највише дјеце скупи, кад је коло у каквој кући и не може се од њих разминути, а особито је стравично играти, да се које дијете не спршти. За то постоји једна игра, која се зове — Диња.

То бива овако: Један из кола викне: „дјецо, хајте да се играмо диња“, дјеца се весело скупе, а онај рекне, „лезите једно до другога!“ дјеца легну, а он узме неколико струка, које привеже једну за другу, па с њима покрије дјецу главе, а двојица на оне два краја од струка сједну тако, да се дјеца не могу дићи. Онај, који оне да куцује диње, омрчи руке о котлу, па пицље главе оне дјеца говорећи: „ова је диња здрела, ова гњила“ и т. д. Пошто је сву дјецу покрио, он викне „дижете се“. Кад се дјеца дигну, погледају једно на друго и виде да су сви покрили, али свакоје мисли за себе да није омрчено, па се и она смију, дигне се граја по кући вичући: „ха, ха, ха, виђите, какав је онај, виђите онога, бљезе е погибе ноћас“, а дјеца се препану и стану плакати и одма свакоје пође да лијега.

Овим се начином уклоне дјеца, да не сметају играти и пјевати у колу.

М е ђ е д а

Узму се два јака ужета, једно се свеже за једну греду, а друго за другу; па се донесе једна палица, која је дебела као момачка мишка. Крајеви од палице свежу се оним ужетима, али је треба уздићи од земље један метар. Кад се палица ужетима свеже, припне се један од момака на њу и назива палицу, коју јаше, својим коњем, прекрсти ноге, а узме у руке по један штап, дугачак до земље и опре се на њих.

Прекрстивши ноге, а подупривши се на штапове, узигра на коњу, а други га питају: „Ђе идеш, делно?“ он одговори: „идем, да убијем једног проклетог међеда, који ми поједе крушке у некој оградџи, па бих лако за крушке, но ми плаши чобане и неће ће их побити!...“ Коњаник иде бајаги даље и пјева на своме коњу, а њекојом га удари, да му боље трчи, а неко са стране викне: „Коњаниче! обосио ти је коњ у задње ноге“, и он га онијем штаповима поткива, али са обадва једанак. За тим други викне: „Несретниче: ти нијеси путник са тијем коњем, јер ти је обосио у прве ноге“ и он га поткива и у прве ноге.

Кад се већ добро осигурао, вјежба се, како ће гађати међеда кад га види и све се хвали, како ће му медо крушке платити. У оном његовом вјежбању неко викне: „држ, који си на коњу, ето међед више тебе на крушку“. Он баци штапове из руку и, брже боље напуни пушку, коју носи о рамену, и гађе међеда вичући: „дрште, убих крушкића, који ми нагрди башту“.

Чинећи ова вјежбања, мало се који може наћи, а да се не свали са палице на земљу, а особито кад пуни пушку и гађе међеда.

Приближежио: Филип М. Пејовић
уч. Бог.-уч школе.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ

Из збирке Илије Златичанина.

Награбусио.

Неки варошанин дао сељаку — пријатељу — прасе, да га за које вријеме издржи, па да му га поврати. Сељак, по несрећи, био је лаком, те једног дана, гледајући исто прасе, нешто му текну. У толико дође и његов сусјед, па, пошто уљеже у траг његовој злој намјери, рећи ће:

„Оно истина грехота је, али ко велим: варошанин је, а још богат; а најпослије чини како знаи.“

„Најтеже ми је вео, што бих га заклао да се кунем; кад бих знао, да ме то може суминути, с ове ступе бих га заклао.“

„Море, комшијо, ти о томе ни бриге; ево виђи како ћу те ја научити, па да немаш никакве грехоте: ти га сад закољи, па, пошто га уредити, објеси га пред кућом и, пошто преноћи, нареди домаћици, да га на она стражња врата унесе у кућу. — Тако ће ти клетва права бити.“

У вече је био прасац пред кућом, а наш ти комшија негђе у зору ш њим те дома.

Сјутра зором ето ти сељака, па код сусједа.

„Море ти си ми однио прасе!“

„Имаш разлог, одврати му ови, ти мож' и тако зборити, и тако ће ти клетва бити праведна.“

„Море, комшијо, ја кажем, да си ми га ти однио, разумијеш ли?“

„Море и ја ти тако кажем; ти тако збори и нећеш крив бити.“

„Ама, човјече, ти ме не разумијеш: ја кажем да си га баш ти главом однио.“

„Па ето, најпослије ја ћу и на то пристати; ти збори да сам га ја главом однио.“

Види сиромах сељак, да нема куд камо, те он грдан празних шака дома.

На исповиједи.

Била два крадљивца и они оба ступе пред попом на исповијед. „Стој ти! — рече поп једноме — није у закон два од једанпут да се исповиједају.“

„Тако и јест, господине попе, али ми смо обојица крали, па 'ко велим право би било да обојица и причамо.“

Снаха и свекрва.

Снаха: „О мама! амана ти кажи ми како је име твојијема синовима?..“

Свекрва: „Аманат ми снашо, од како си ти дошла: једноме *јао*, а другоме *леле!*“

Ожалио магарца.

Неки сељак имао магарца, са којим је зарађивао издржавање својој породици. Једног дана казаше му црне гласе: да му је липсао магарца, те он из свега мозга стане лелекати:

„Леле мене, маго, мој седми сине за тобом, леле!...“

Промијенили се.

Среди се двојица на путу; један је долазио из млина, а други је одио у млин. — Починули и мало се проразговарали. При расстанку, не пазећи, промијене своја бремена. Сад већ знамо како им је било, кад су завирили код куће сваки у своју врећу.

Жена су девет чапара.

„Валај ти све једно: удри, не удри — мене не боли; на мени су девет чапара,“ рекла жена своме мужу кад је једном тукао. Њему то буде за јад, па да би јој доскочио, узме нож, уфати је за руку и мало је прободје. „Што је за бога?!“ зачука жена, „што ћеш то од мене?“ „Стој, жено, немој да мрдаш, оћу да ти свучем сва осам чапара, а само у једну да те оставим.“

Кад се жена на невољу нађе, признаде своју погрешку и већ јој није на ум пало на девет чапара.

На умор.

Неки домаћин био на самртном часу; окупили се околу њега сви домаћи и сродници, па га моле за опроштај.

„Свак да је прост и тица у гору — сем моје куће!“

„А зашто за бога?“ упиташе сви.

„Јер упусту вазда уносих, а никад је надостити.“

Б р к о њ а.

Побили се двојица: један бркоња и један други. Овај је бркоњу обалио и тако га тукао, да му је крв лапила. Бркоња се испрва бранио, па, пошто виђе, да га издаје снага, стане да куми свог противника овако:

„Чини од мене што оћеш, само ми чувај брке.“

* * *

Невјерна жена

Живјаху у неком селу два побратима, као два рођена брата и боље од многијех. Једноме бјеше жена врло лакома и раскопна, а права вјештица. Вараше свога мужа, који се томе не могаше баш никакo сјетити.

Кад му видје побратим, да ће га ова жена упропастити, рече му: да се чува од ње, јер у ње нема вјере, колико у пса, који мучећи коље.

Побратим му не хтје никако вјеровати, да је таква његова жена, него је поче хвалити, што је боље могао.

Тако то потраја још неко вријеме, побратим му збори о жени сваког дана: али свеједно, нико му није могао то из главе избити, да му је ово највјернија жена на свијету. Кад му виђе побратим, да све те ријечи ништа не вриједе, смисли, да га баш увјери, па му рече, да окуша своју жену, да се баш с њом увјери колико има у њој вјере. По савјету побратимову убије овај свинче, закопа га за кућом, па онако крвав јурне у своју кућу код жене и рече:

— Жено, немој ништа зборити, јер сам иједак, па бих те могао ударити, а жао ми је, јер до сад нијесам!

Кад видје жена, да јој је муж крвав, рикну, ка да-би-ју онај исти час пресекао:

— А што си то учинио?! Куку мени ноћас и до вијека!

— Мучи, жено, — повика јој домаћин, — да ко не чује!

Све једно, жена виче, не прекида; све се село разлијеже, а домаћин јој тољагу па по њој. И опет све једно. Најпослије се домаћину досади њена вика, па ће рећи:

— Не вичи, жено, кумим те Богом, јер сам убио човјека и закопао га сад за кућом!

Чули ово жена, сјекни, као мала пушка, па јурну кроз врата, те у село, вичући из свега грла:

— А-а-а је ли ирдије никога, уби ми домаћин чојка, хај!

Кад чуше ово сељани, скочише као манити, те у њену кућу, кад тамо, али збиља домаћин јој крвав. Одмах га свезаше, те поведи, да им каже, гдје је онога чојка закопао.

Кад тамо копај, али у земљи закопао свиње. Тада ће му побратим пред сакупљеним сељанима:

— Браћо, није мој побратим ово учинио од силе, но од витешке невоље. Сви знате каква му је жена, а он то нити је хтио вјеровати, ни видјети, па сам ја измислио овај начин, да се увјери сам, да му је жена баш невјерна. Но опростите, — што сте се ноћас збунили. Право је и крвника, а не нашег брата, спасти, кад се може; отворити му очи, кад не види. Ми смо га ноћас спасли од опште пропасти!

На ово му сви сељани захвалише; а побратим ће му завршити:

— Фала ти, побратиме, ти си мој спаситељ, и од данас нећу више имати вјере у жене, него у змије испод камена!

Права мука не гине.

Имаше неки сељак двадесет оваца. То му бјеше све, о чему живјаше. Дођоше хајдуци и њих му поведоше. Јадни сиромах не зна, шта да ради, те он у шуму да носи дрва и храни своју фамилију. Но како није имао близу своје горе, то је морао далеко ићи. Тако једном идући по дрва, чу, гдје блеје овце, те он за веком. Дође у једну пећину, познаде овце и баш да их крене дома, а хајдуци у пећину. Ево мука и невоља. Опасише га хајдуци, те тољагама по пећини да га убију. Хајдуци викаху: ја, ја, ја... да се познају, јер бјеше тамно у пећини. То исто и сиромашни сељак

поче да говори, те се не знаваше: ко је хајдук, а ко ли сељак. Промисле хајдуци, да он побјеже, те они полијегај, а сељак дома. Жао му овце, те он опет поноћи у пећину, па дигни вику, а хајдуци на ноге, па тољаге по пећини. Потукоше се, да многи крвави лежаху. У јутру видјеше хајдуци, да скупо платише овце, те они промијене дозив. Сељак опет у пећину. Они нови дозив, а он то исто. Тако је то трајало близу мјесец дана. Најпослије им се досади, те побјегоше из пећине, вичући: оvdје живи неки зли дух, од када доведосмо ове овце. Оставише овце, а јадни сељак као са својима дома.

Права мука не гине.

Приближежио: Буро Шпадијер, учитељ.

* * *

Женидба „Разин-ана и Ман-Фејрузе“

У Анадолији и Самсои, у вароши Кандеару, живио је један Шах, који је готово свега и свашта на овоме свијету имао, осим само што није имао сина, за којим вазда га је жалост морила. Један дан, као обично, дошав му на ум „евлад“ у том тренутку, замоли се Творцу неба и земље — говорећи: „О, преблагИ Боже! свега и свашта си ми на овом свијету дао и са свачим си ме усрећио, за које нијесам у стању да Ти захвалим и благодарим; али, пошто сам остарио, а смрт ми се приближила — једини Боже! подари ми и наследника!“

Једну ноћ Шаху се у ову пријави, да сагради једну џамију и једну чесму на једно потребито мјесто и тек онда да ће сина имати. Сјутри дан долази калфо, који прима наредбу, да сазида једну џамију и једну чесму, ће се увиди да је потреба за њих. Наредба се испуњена и кроз девет мјесеца жена му роди сина, коме надјену име Разин-ан, и уз то се настави весеље, које је трајало 40 дана и ноћију уз које дане велика сиротиња се угошћавала.

Пошто је Разин-ану било 6 година, доведу му хоцу и кроз неколико година доста је наука изучио.

Једну ноћ Разин-ан снџјева, да ће се у једну ђевојку заљубити — који сан сјутри дан каже оци, да му га тумачи. Немој ђевојке спомињати, јер си ти још млад; за тебе је у ово вријеме спомињати их срамота, — чувај се да ти отац не чује — одговара му хоца. Другу ноћ у сну се пријави Разин-ану кћер Шаха од Индије, тако звана Ман-Фејрузе, којој су обрве биле као морске пијавице, а ситни зуби ка два низа бисера, а лице јој као пун мјесец свијетлио у кратко рџи: „мајка јој рахмет имала, те ју је родила“ — у коју се Разин-ан заљуби, а није прије знавао како је то. Од куцања срца и горења утробица изгуби сан Разин-ану, мислећи да је она пред њим! и тако се више пути разбуђивао и њубав га морила тако, да просто није знавао што ће да ради. Халајке сјетивши се да је Разин-ан нерасположен, питали су га од шта се жали, али он им није ништа казивао; напошљетку оне кажу му мајци како је он без воље. Мајка, поражена с тијем, одмах је пошла код јединца, питајући га: „Моје очи, моје срце, што је?! зашто си преблиједио? — ако те ко увриједио кажи ми, све ћу дати огњем изгорети?!“ Он, није ктио о томе што казати својој мајци, која је разљућена пошла и Шаху саопштила.

Шах позове Разин-ана, и пита га, али му он о томе ништа не каже, као ни даје болестан, но само да му је омрзло све у сарају затворено живјети. Шах му дозволи, да може с Лалом ићи у шетњу у поље, и тако се они преобуку и пођу у шетњу. У то поље била је једна кафана, у коју су се пјесници окупили били и уз „кара ђузеле“ веселили се. Разин-ан је наредио Лали да их поведе у двор, и тако по вечери, почело се весеље у „Селамлук сарају.“ — Разин-ану од звеке жица „кара ђузела“ и од дирљивих пјесама, почело му је срце разигравати — док на једанпут и он у те жице шљедеће стихове декламова:

Заљубљени чини од невоље!
 Не знаде заљубљен срцу што је!
 Кржаве сузе просипа из очију;
 За друга дилбере даном и ноћију!
 Око свијеће као муха заљубљен се гори,
 Живовање жалосно је, јер га душа све мори!
 Славуј почне пјевати онда, када ружу опази.
 И заљубљен као славуј, у том стању постоји!
 Заљубит' се тако назват, ја не знавах како је!
 К' непунољетној глави дође без да се смилује!
 За једну љубу! близу мојих година;
 Као момче забуних се без „дермона“ до краја!!!
 Докажите моме оцу за све оно како је!
 Јер ми треба преобути се и њу наћи ће гођ је!!!
 Нек је селам од мене тој Селвији!
 Разин-ан ће путовати, док не дође до ње!!!

Ишала!

Превео с арапског: Мурат Хоџа Карађузовић.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Руски пјесник, † **Симеон Ђ. Надсон**. Мјесеца јануара ове године испунило се десет година одкад је преминуо млади, талентирани руски пјесник Надсон.

Рођен је у Петрограду 14 децембра године 1862. Његово домаће и школско васпитање било је несистематично у свим одношајима. Пера се је дохватио врло рано. Обично чим би прочитао какву књигу — развила би се машта у његовој глави и он би је одмах привео у стиховима. Жеља за читањем расла је све више, и паметни, но слабог здравља, Надсон одао се страсно на читање књига.

Год. 1880, последије дугог тумарања по јужној Русији, 18-тогодишњи Надсон ступи у школу императора Павла. Благодарећи дружевској љубави пск. Плешчејства, он ријеши посветити се искључно појезији. Но сушица

примора несретнога пјесника, те са посљедњом паром крену у јужну Француску, а затим на Крим, гдје и умре на рукама доктора Штангејева у 25-ој години свога живота.

Прах измученог пјесника донијели су у Петроград. Спровод је био величанствен. Маса књижевника и поклоника његове оригиналне појезије ишла је за сандуком покојниковим, да одаду посљедњи дуг пјеснику, који много обећаваше.

Своје пјесме пок. Надсон завјештао је литературном фонду, из којег се је многи сабрат његов до данас користио.

Пјесник је још за живота дочекао неколико издања својих пјесама.

Чудна је судба пјесникова! Избраник народа с његовим убојењем „самопожртвовањем“ неизвјесноме богу — живи рекао би не рад живота, него ради смрти, увјерен, да све у животу мора се прекинути смрћу и она је једина реална и разумна за измучену природу човјекову.

Размишљајући тако, и неотице, за идеализирање и смјелу фантазију остаје мало силе.

Мисао, угњечена предосјећајем недалеке смрти, ради у томе правцу и изазива предетаве друге врсте. Сlike матере, дјетета, љубљење женске, или умрлих јављају се само за то, да би напоменули о тој вези, која је међу њима и пјесником.

Он и у живом иште знаке смрти и трулежа. Сјетимо се Тургењеве: „Појезија у прози“ гдје се вели, како угњечена уобразиља пјесникова представља весели живот под видом сухих скелета.

Ето таква је појезија Надсона. Тужна, невесела, заогрнута прекрасним пјесничким рухом, звучна, пуна љубави и страдања к ближњему открива ти њедра — и у полету бујне фантазије, као заталасано море зајенушено избаца из својих дубина сјајни бисер. Еи дивни корал; — тако и пјесник даје ти све што има, отвара да и пред твојим очима бину његове душе, моли, зове и звуком жалосним утјешава:

„О, мој друже мили,
Измучени брате!
Ко сте да сте, само —
Душом не падајте.“

Туга његове отворене душе мами ти сузу на око и ти га видиш пред собом у цвијету младости, блиједа, високо уздигнута чела, густе, прне и дуге косе, заковрчене браде, великих црних очију, које те испод густих обра замишљено гледају таквом симпатијом, таквом искреношћу, да се сад не чудиш пјеснику, који је:

„Плам љубави оцијенити знао
„И у срцу идеал му свети.“

Ето таква душа Надсонове појезије, чиста као кристал, удаљи се од сујете „мира сего“ 19-ог Јануара 1887 године.

Мој многоуважени проф. слависта Ламански у многоме га упоређује са нашим Бранком: „Надсон је, вели, сладак, симпатичан, искрен као што је српски пјесник Бранко, но у њега нема оних високих мисли, као што их има Пушкин и Љермонтов — или код нас „Владика Радо“ (Петар II). „Надсон је за ширу публику, а ужга критичније ће се однијети према њему.“

И наши српски пјесници убрали су по гдје који мирисни цвијет из појезије рано преминулог Надсона. Довољно је поменути Његово Височанство нашег узвишеног Владоаца, Њазаа Николу I.

Са ово неколико редака изнијесмо у кратко пред читаоцима „Луче“ о животу и раду пок. Надсона, заједно са једним преводом из његових пјесама, — и тиме се неколико одужујемо праху „народњег љубимца,“ који нам је дао све, што је могла дати та чиста и непокварена душа пјесникова.

ЧИТУЛА

Ненадни глас, да је гвоздена немилосрдна судбина истргла с овог свијета чувеног српског публицисту, новинара и народњег заступника, доброг и никад непрежаљеног Саву Бјелановића, дирнула је у најосјећљивији живац свакога на овај наш крај, јер смо, поред најживљег праћења омиљеног нам „Српског Гласа,“ којег покојник држаше на висини српског духа, — и лично имали прилике упознати се с њим. Губитак је страшни у неуморног, истрајног Србина *Саве*, који се с правом назвати може јунаком челик борцем српске народне ствари.

Нека да Бог снаге учвијељеној старици мајци и супрузи удовици, да издрже тај домаћи потрес, а ми ћемо Му се молити, да даде љубјеном *Сави* вјечни покој у царству своје славе.

Мир пепеду твоме, дични Србине, и лака ти српска земља, коју си вагда жарко љубио!!!

Срп. правосл. цркв. пјевачко друштво „Гусле“ пише нам из *Мосшара*: Српску музикалну уметност у првоме реду, а наше друштво у другоме, задесио је јучер 20. фебруара у 1 сат послје подне велики и ненакнадив губитак смрћу *Хуге Дубека*, прослављеног српског композитора и хороваће нашега друштва.

Спровод упокојеног уметника *Хуге Дубека* у 2¹/₂ сата послје подне из градеке болнице на ново гробље, гдје ће се земни остаци по обредима римокатоличке цркве опојати и предати вјечноме покоју.

Друштвени гласник.

Под пресједништвом Министра војног, Г. Војводе Илије Пламенца, друштво „Горски Вијенац“ у великом окупу уз највеће одушевљење пристуило је коначном рјешењу питања о зићању пространог друштвеног локала и без дебате дошло је пријатном закључку, да се што прије приступи раду. — На молбу друштвену, члан истога, г. инжинијер Радовић, радо се примио, да изведе и предложи друштву план за то.

Чланови су с усхићењем пошли са својим примјерним вођом сваког напретка, г. Предсједником, на лице мјеста, гдје се намјерава зидати локал и ту је г. инжинијер објаснио друштву свој аргументни пројект.

Осим овога друштвена управа имала је већ неколика састанка око прегледања администрације листа. финансијских околности и мијењања дојакошњег стана. — Ово је битни узрок, ушљед којег и наша „Луча“ замориће очекивања својих читалаца. Надамо се, да ће љубитељи наших гора, претплатници, опростити нашем нежељеном задоцњењу, а ми ћемо се старати, да то у будуће оправдамо, јер је „Лучи“ поклоњена јача пажња и воља. Ушљед задоцњења, као што се види, овај број допуњује и фебруарску свеску.